

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE
NEDBALOSTNÍ TRESTNÉ ČINY V SILNIČNÍ DOPRAVĚ
Z HLEDISKA TRESTNĚ PRÁVNÍHO A KRIMINALISTICKÉHO

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Vypracoval: Robert Mlejnek

Rok vypracování: 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Nedbalostní trestné činy v silniční dopravě z hlediska trestně právního a kriminalistického zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Chrastí dne 1.3.2012

Robert Mlejnek

Děkuji tímto panu Prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za odborné vedení a cenné rady při zpracování této práce. Dále děkuji Doc. Ing. Ivu Drahotskému, Ph.D. za poskytnutí materiálu k této diplomové práci.

Seznam použitých zkratek

TŘ.....Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění
pozdějších předpisů

TZZákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZPPK.....Zákon č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích, ve znění
pozdějších předpisů

OČTŘ orgány činné v trestním řízení

Obsah :

1. ÚVOD	9
<u>2. ZÁKLADNÍ POJMY VZTAHUJÍCÍ SE K TRESTNÝM ČINŮM SPOJENÝCH SE SILNIČNÍ DOPRAVOU</u>	10
<u>3. TRESTNÉ ČINY V SILNIČNÍ DOPRAVĚ Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO</u>	16
3.1. VYMEZENÍ POJMŮ NEDBALOSTNÍ TRESTNÝ ČIN A HRUBÁ NEDBALOST	17
3.2. ROZDĚLENÍ NEDBALOSTNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ SOUVISEJÍCÍCH SE SILNIČNÍ DOPRAVOU	18
3.2.1. UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ DLE USTN. § 148 TZ	19
3.2.2. TĚŽKÉ UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ Z NEDBALOSTI DLE § 147 TZ	20
3.2.3. USMRCENÍ Z NEDBALOSTI DLE USTN. § 143 TZ	21
3.2.4. OBECNÉ OHROŽENÍ Z NEDBALOSTI DLE USTN. § 273 TZ	22
3.2.5. POŠKOZENÍ A OHROŽENÍ PROVOZU OBECNĚ PROSPĚŠNÉHO ZAŘÍZENÍ Z NEDBALOSTI DLE USTN. § 277 TZ	23
3.2.6. OHROŽENÍ A POŠKOZENÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ Z NEDBALOSTI DLE USTN. § 294 TZ	24
<u>4. MECHANISMY ŘEŠENÍ TRESTNÝCH ČINŮ V SILNIČNÍ DOPRAVĚ Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO</u>	26
4.1. POSTUP PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	26
4.1.1. ZAHÁJENÍ ÚKONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ DLE USTN. § 158 TŘ	26
4.1.2. ODLOŽENÍ VĚCI NEBO JINÉ VYŘÍZENÍ DLE USTN. § 159 A TŘ	29
4.2. TRESTNÍ STÍHÁNÍ	33
4.2.1. ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ DLE USTN. § 160 ODS. 1) TŘ	33
4.2.2. SKONČENÍ VYŠETŘOVÁNÍ DLE § 166 TŘ	35
4.3. MOŽNOSTI ODKLONU OD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	38
4.3.1. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ § 307 TŘ	39
4.3.2. NAROVNÁNÍ DLE USTN. § 309 TŘ	42
4.4. OMEZENÍ OSOBNÍ SVOBODY PACHATELE TRESTNÉHO ČINU DLE USTN. § 76 TŘ	44
<u>5. KRIMINALISTICKÉ HLEDISKO – METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ</u>	47

5.1. ZVLÁŠTNOSTI VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÝCH ČINŮ V SILNIČNÍ DOPRAVĚ	47
5.2. DOKAZOVÁNÍ	48
5.2.1. PRVOTNÍ OHLEDÁNÍ MÍSTA A DOPRAVNÍHO PROSTŘEDKU JAKO NEOPAKOVATELNÝ ÚKON	48
5.2.2. VÝPOVEDI ZÚČASTNĚNÝCH OSOB A SVĚDKŮ	51
5.2.3. ZNALECKÁ ZKOUMÁNÍ, LÉKAŘSKÉ ZPRÁVY	54
5.2.4. VYŠETŘOVACÍ POKUS, REKONSTRUKCE A PROVĚRKA NA MÍSTĚ	57
6. KAZUISTIKA KONKRÉTNÍHO PŘÍPADU A JEHO ROZBOR	61
7. DE LEFE FERENDA	65
8. SHRnutí A ZÁVĚR	67
SUMMARY	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
SEZNAM PŘÍLOH	73
PŘÍLOHY	74

1. Úvod

Člověk si již od nepaměti snaží ušetřit práci při převážení nákladu či osoby vlastní. S určitou nadsázkou lze říci, že vývojem v oblasti dopravy stojí i lidská lenost. Z počátku využíval domestikovaných zvířat, zejména koní. První dochované informace o smrtelné dopravní nehodě na našem území pochází již z 22. prosince 1706, kdy kočár baronky z Astfeldu dostal na rozcestí smyk a baronka nalezla pod koly toho kočáru smrt. S nástupem technických pokroků a vynálezů se lidstvo postupně posouvá až k dnešní podobě dopravy, zejména silniční.

Silniční doprava nás provází od narození. Právě houkající sanitka přiváží maminku k porodu do oblastní nemocnice. Autem si odváží hrdý tatínek svého potomka z nemocnice. Autem jezdíme do školy, za prací, za sportem a zábavou. V dnešní uspěchané době je auto a silniční doprava vůbec, nezbytná součást našeho života. Bez osobního automobilu si velká část populace nedokáže svůj každodenní shon vůbec představit. Bohužel, i silniční doprava má přes mnohá pozitiva i své zápory. Pomineme-li negativní dopad na životní prostředí, patří k dalším negativům časté silniční dopravní nehody. Silniční dopravní nehody jsou v dnešní době brány jako nezbytná součást provozu na pozemních komunikacích.

Naštěstí v našich každoročních statistikách Policie ČR neustále klesá počet osob usmrčených při dopravních nehodách. Jistě, není to pouze zásluhou prevence policistů obecně, ale i skutečnost, že dochází k neustálým modernizacím motorových vozidel, pozemních komunikací či zpřísnění předpisů v sociální oblasti. I přesto tento fakt, by číslo každoročně usmrčených osob při dopravních nehodách vydalo na menší střediskovou obec. Ale, jedině kvalifikované vyšetření dopravních nehod nám umožní zjistit pravé příčiny selhání lidského faktoru a účinnou prevenci v této oblasti.

Ve své diplomové práci bych se chtěl zaměřit v první části na výčet nedbalostních trestných činů, jichž je možné se v současné právní úpravě dopustit při řízení motorového vozidla na našich pozemních komunikacích. V druhé části navazuji procesním řešením těchto trestných činů s ohledem na kriminalistické zvláštnosti, které vyšetřování nedbalostních trestných činů přináší.

2. Základní pojmy vztahující se k trestným činům spojených se silniční dopravou

Dopravou rozumíme v obecném pojetí je soubor činností, kterými a se uskutečňuje pohyb (jízda, plavba apod.) dopravních prostředků po dopravních cestách (v obecném pojmu) a přemístování osob a materiálu dopravními prostředky nebo dopravními zařízeními.¹

V pojetí této definice lze konstatovat, že i silniční doprava je organizovaná činnost sloužící k přepravě osob a nákladu po pozemních komunikacích. Avšak jako každá oblast lidského chování, tak i silniční doprava je determinována stanovenými pravidly, jež jsou nastavena tak, aby bylo zabráněno nežádoucím následkům.

Přestupek a trestný čin

Protiprávní jednání, které může být způsobeno v silniční dopravě, dělíme podle jeho nebezpečnosti pro společnost na dva základní druhy:

- přestupky
- trestné činy (přečiny)

Pojem přestupku je definován v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, kde je popisován jako zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů nebo trestný čin. Ke spáchání přestupku postačuje zavinění z nedbalosti, pokud zákon výslovně nepožaduje zavinění úmyslné. Se stupněm nebezpečnosti jednání pro společnost je dále spjat rozsah sankcí, a kompetencí státních orgánů řešících přestupky.

V současné době se nacházíme v přechodném období. Pokud byl přestupek spáchán do 31. července 2011 bude toto jednání posuzováno jako přestupek proti bezpečnosti a plynulosti na pozemních komunikacích, které byly v této době obsaženy v ustn. § 22 tehdy platného zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích. Nová úprava přenesla skutkové podstaty přestupků proti bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích fyzických i právnických osob do ustn. § 125 c až § 125 e zákona č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích (dále jen ZPPK).

¹ Porada, V. a kolektiv. Silniční dopravní nehoda v teorii a praxi. Praha:Linde Praha 2000 str. 5

Jedná se o skutkové podstaty spočívající v porušení konkrétních paragrafových znění ZPPK, bez předpokladu škodlivého následku, tuto výjimku tvoří dopravní nehody, s nimiž je vždy spojen škodlivý následek.

Trestný čin neboli čin soudně trestný je čin, který konkrétně vykazuje zákonem diferencovaně stanovený typový charakter a stupeň nebezpečnosti pro společnost, vyjádřený v zákonné skutkové podstavě pomocí znaku objektu, objektivní stránky, subjektu a subjektivní stránky, za které zákon stanoví trest. Od 1. ledna 2010 je v České republice účinný zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), který trestný čin vymezuje ve svém ustn. § 13. Z hlediska subjektivní stránky je požadováno úmyslné zavinění, pokud zákon ve zvláštní části výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. Ze samotného principu dopravních nehod je tedy zřejmé, že dopravní nehody se vždy posuzují jako jednání nedbalostní trestné činy, v trestním zákoně souhrnně označené jako přečiny.

Silniční dopravní nehoda

Vznik nedbalostních trestných činů je zpravidla spojen s pojmem silniční dopravní nehoda. Definice silničních dopravních nehod jsou v odborné literatuře mnohé a tak připomenu pouze některé:

Dopravní nehodu je možné definovat jako neúmyslnou a společensky škodlivou událost, nezaviněnou nebo zaviněnou nedbalostním jednáním, událost ke které dojde při provozu na veřejných komunikacích, a je událostí nezamýšlenou, nepředvídanou, avšak předvídatelnou, která má za následek smrt osoby, zranění nebo hmotnou škodu.²

Silniční dopravní nehoda je nezamýšlená, nepředvídaná událost v silničním provozu na veřejných komunikacích způsobená dopravnímu prostředky, která měla škodlivý následek na životech, zdraví osob nebo na majetku.³

Dopravní nehody jsou ve své podstatě jevy, které zanechávají přechodné, ale i trvalé změny na zdraví jejich účastníků, na technickém stavu dopravních prostředků a někdy i na dopravní cestě.⁴

² Rybář, M. a kolektiv, Kriminalistika, Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů, , Plzeň, NAVA, 2008, str. 17

³ Porada, Viktor a kol. Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 132

Dopravní nehoda je událost v provozu na pozemních komunikacích, například havárie nebo srážka, která se stala nebo byla započata na pozemní komunikaci a při níž dojde k usmrcení nebo zranění osoby nebo ke škodě na majetku v přímé souvislosti s provozem vozidla v pohybu.⁵

Výše citované definice však spojují skutečnosti, že silniční dopravní nehoda je nedbalostní jednání, její neočekávanost, ale zpravidla předvídatelnost, vyžaduje se její vznik a průběh v silničním provozu a musí nastat následek v podobě újmy na zdraví, smrti či škody na majetku.

V poslední době se na našich silnicích objevují i jednání, která jsou však následně kvalifikovaná jako úmyslné trestné činy (z poslední doby lze připomenout mediálně známé vytlačení jednoho vozidla z dálnice druhým či tzv. vybrždění), tyto excesy nemají, ale s běžnou dopravní nehodou nic společného.

V závislosti na vzniku a průběhu dopravní nehody lze vypozařovat určitou typologii silničních dopravních nehod:

- ✓ Srážka dvou a více motorových či nemotorových vozidel
- ✓ Najetí na pevnou překážku
- ✓ Sražení chodce(ů)
- ✓ Havárie samotného vozidla
- ✓ Srážka s kolejovým vozidlem

S výše uvedenou typologií lze vysledovat i rozdílné přístupy při vyšetřování jednotlivých dopravních nehod. Sražení chodce bude vyžadovat posouzení chování chodce v silničním provozu a možnost zabránění střetu ze strany řidiče vozidla, zatímco u havárie samotného vozidla se naopak zaměříme na možnost technické závady na vozidle, případně na fyzický a zdravotní stav řidiče v době před a průběhu dopravní nehody (přítomnost alkoholu či návykových látek a v neposlední řadě i léků).

Pojem porušení důležité povinnosti

Objektivní stránka nedbalostních trestných spočívá v porušení důležité povinnosti, která se v případě silničních dopravních nehod projeví porušením příslušných právních norem

⁴ Čeřot, V. a kol. Dopravné nehody. Bratislava: Vydavatelstvo a nakladatelstvo respo, spol. s r.o., 2003, str. 10

⁵ § 47 ZPPK

v oblasti dopravy.“⁶ Toto se v příslušném ustanovení pravidelně projevuje užitím slovního spojení: spáchá-li uvedený čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

A právě každý účastník silničního provozu je povinen se chovat dle dopravních předpisů, jež jsou schválené pro provoz na našich pozemních komunikacích. V této souvislosti připomínám ustn. § 4 ZPPK, jež upravuje povinnosti účastníka provozu na pozemních komunikacích nově bez rozdílu (novelizováno zák. č. 133/2011 Sb.). Samotný výraz porušení důležité povinnosti není v žádné právní normě nijak upraveno. Zde hraje svoji roli dosavadní soudní praxe, z níž vyplynulo, že bylo chybou považovat každé porušení právních předpisů o silničním provozu mechanicky jako porušení důležité povinnosti.

V tento okamžik lze citovat rozhodnutí R 6 Tdo 523/2011 vydaného Nejvyšším soudem České republiky dne 18.8.2011, který ve svém odůvodnění poměrně obsáhle a srozumitelně definuje pojem porušení důležité povinnosti :

„Porušením důležité povinnosti při provozu na pozemních komunikacích je zejména takové porušení povinností řidiče motorového vozidla, které se zřetelem na sílu, rychlost, váhu a velikost motorového vozidla může mít za následek vážnou dopravní nehodu a které podle všeobecné zkušenosti takový následek skutečně často mívá (č. 33/1972 Sb. rozh. tr.). Výpočet všech důležitých povinností řidiče motorového vozidla není možný, poněvadž význam porušení kterékoli řidičské povinnosti je přímo závislý na konkrétní dopravní situaci; lze uvést jen některé typické případy, kdy závadné jednání řidiče je podle judikatury považováno za porušení důležité povinnosti, uložené podle zákona. Především jde o řízení motorového vozidla pod vlivem požitého alkoholu, dále nepřiměřeně rychlou jízdu v zatáčce, jíž se vozidlo dostane do protisměru (č. 57/1960 Sb. rozh. tr.), couvání s nákladním autem na veřejném prostranství při nedostatečné přehlednosti bez zajištění další osobou (č. 17/59 Sb. rozh. tr.), nesledování technického stavu vozidla, zejména účinnosti brzd, o nichž řidič ví, že řádně nefungují (č. 33/61 Sb. rozh. tr., č. 26/62 Sb. rozh. tr.), porušení předpisů o zastavení nebo zmírnění rychlosti jízdy za situace, vytvořené vjezdem na silnici s předností v jízdě, železniční přejezd, nepřehlednou zúženou zatáčku apod. (č. 14/61 Sb. rozh. tr.). Jako porušení důležité povinnosti soudy dále posoudily řízení motorového vozidla osobou, která nemá

⁶ Chmelík, J. Vyšetřování silničních dopravních nehod. Praha:, Ministerstvo vnitra, 1998 str. 16

řidičské oprávnění a pro nedostatek zkušeností jede nepřiměřenou rychlostí, a proto vozidlo nezvládne (č. 61/1978 Sb. rozh. tr.), jízdu řidiče za snížené viditelnosti se silně znečištěnými reflektory a čelním sklem (č. 35/1979 Sb. rozh. tr.), jízdu řidiče, který se plně nevěnuje řízení, ač jede v koloně za jiným vozidlem ve vzdálenosti, která není vzhledem k rychlosti bezpečná (č. 25/1984 Sb. rozh. tr.). O porušení důležité povinnosti šlo také v dalších případech, kdy nehoda byla způsobena bezohlednou jízdou řidiče vůči chodcům nacházejícím se na vyznačeném přechodu nebo hrubě nepřiměřenou rychlostí při jízdě kolem nástupního ostrůvku, na němž bylo více lidí (č. 34/1979 Sb. rozh. tr.), a konečně i nepřiměřenou rychlostí při jízdě přes vyznačený přechod pro chodce, za situace, kdy řidič s ohledem na vozidla stojící před přechodem mohl předvídat, že na přechodu se pohybuje chodec, kterého nesmí ohrozit (č. 24/1984 Sb. rozh. tr.).

Mezi porušením důležité povinnosti a následkem trestného činu musí být příčinná souvislost (srov. přiměř. č. 31/1966 Sb. rozh. tr., č. 5/1962 Sb. rozh. tr. a č. 39/1963 Sb. rozh. tr.).

I přes tuto citaci opětovně nutno zdůraznit, že vždy bude záležet na konkrétním případě a okolnostech, které ke spáchání trestného činu vedly. Míru porušení příslušných předpisů lze následně zohlednit při ukládání trestu v podobě polehčujících či naopak přitěžujících okolností. Bylo by mylné se domnívat, že porušení důležité povinnosti je možné dovodit pouze ze zákona č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích. Existuje mnoho dalších právních norem, které upravují povinnosti účastníkům v silničním provozu. V následném výčtu jsou zdůrazněny alespoň nejdůležitější právní normy:

- zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů, zabývající se provozem dopravy za účelem podnikání a zvláštními typy přepravy,
- zákon č. 12/1997 Sb., o bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje podmínky užívání pozemních komunikací, jejich kategorizaci, proces schvalování a povinnosti vlastníků a správců komunikace,
- zákon č. 168/1999 Sb. o pojištění za škodu způsobenou provozem vozidla, ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zabývající se kategorizací vozidel, technickými požadavky na kategorii registrací, vyřazením a další správní agendou,
- zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel, ve znění pozdějších předpisů, zabývající se vzděláváním v autoškolách a akreditovaných školicích střediscích
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 561/2006 o harmonizaci některých předpisů v sociální oblasti týkající se silniční dopravy

Pojem škoda

Další otázkou, kterou je nutno se v konkrétních ustanoveních nedbalostních trestných činů zabývat, je výše vzniklé škody v průběhu dopravní nehody. Výše škody je stanovena v trestním zákoníku následovně:

- škoda nikoli nepatrná dosahující částky nejméně 5 000 Kč,
- škodou nikoli malá dosahující částky nejméně 25 000 Kč
- větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč
- značná škoda se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč
- škoda velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující částky 5 000 000 Kč⁷

U nedbalostních trestných činů se problematika škody objevuje nejen v podobě následku dopravní nehody, ale i v podobě ohrožení chráněného zájmu, tj. kdy nemusí dojít nutně ke škodlivému následku (např. pro určení výše vzniklé škody poškozením motorového vozidla se obvykle vychází z částky nezbytně vynaložené na opravu vozidla, v případě totální škody je možné využít odborného vyjádření případně znaleckého zkoumání. U jiných škod se vychází obvykle z částky, kterou bylo nutno užít k uvedení věci do původního stavu případně vyjádření hodnoty věci před dopravní nehodou).

⁷ § 138 TZ

3. Trestné činy v silniční dopravě z pohledu trestního práva hmotného

Novelizace trestního zákoníku v roce 2010 se trestných činů v silniční dopravě poměrně závažně dotkla v oblasti újmy na zdraví. Doposud jednotné ustanovení § 224 TZ, v němž byla v jednom ustanovení spojena těžká újma na zdraví a smrt, je v novém pojetí rozdělena na dvě samostatná ustanovení. Ostatní trestné činy byly více méně v novelizaci přežaty v původním znění.

V silniční dopravě je možné spáchat trestný čin jednáním úmyslným či nedbalostním. Z tohoto hlediska je možno trestné činy rozdělit na následující kategorie:

K úmyslným trestným činům lze zařadit následující trestné činy:

- § 150 Neposkytnutí pomoci
- § 151 Neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku
- § 274 Ohrožení pod vlivem návykové látky
- § 207 Neoprávněné užívání cizí věci
- § 332 Podplácení
- § 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

Jak již bylo dříve zmíněno, při posuzování právní kvalifikace jednotlivých dopravních nehod se v poslední době bohužel objevují i úmyslná ublížení na zdraví, kdy řidič vozidla záměrně zraní řidiče a dokonce se objevují i excesy v podobě právní kvalifikace jako je pokus zločinu vraždy.

Mezi nedbalostní trestné činy lze zařadit tyto trestné činy:

- § 148 Ublížení na zdraví z nedbalosti
- § 147 Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti
- § 143 Usmrcení z nedbalosti

- § 273 Obecné ohrožení z nedbalosti
- § 277 Poškození a ohrožení obecně prospěšného zařízení z nedbalosti
- § 294 Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

I když páchaní úmyslných trestných činů v silniční dopravě patří k závažným problémům, tato diplomová práce se má věnovat nedbalostním trestným činům (přechinům) a proto se bude v následujících kapitolách věnována pozornost této oblasti trestního zákoníku.

3.1. Vymezení pojmů nedbalostní trestný čin a hrubá nedbalost

Problematika pojmů nedbalost a hrubá nedbalost je zakotvena v trestním zákoníku v hlavě II. týkající se trestní odpovědnosti.

Nedbalost jako takovou rozlišujeme:

- a) *na vědomou* - dle §16 odst. 1 písm. a) TZ „pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v TZ porušit nebo ohrozit zájem chráněný TZ, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nezpůsobí“ a
- b) *na nevědomou* - dle § 16 odst. 1 písm. b) TZ „pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl“.

Trestné činy, u nichž postačí nedbalost lze zásadně spáchat jak vědomou, tak nevědomou nedbalostí (kromě ustanovení TZ, které výslovně požadují nutně vědomá nedbalost). Společné pro oba druhy je, že chybí složka vůle potud, že pachatel ani nechce způsobit následek ani není srozuměn s tím, že jej způsobí (ovšem jednání samo je i zde jednáním volním – např. neopatrně předjíždějící řidič). Je třeba si ale uvědomit, že obecně vědomá nedbalost neznamená nutně vyšší míru zavinění než nedbalost nevědomá.

Při zkoumání, o jaký druh nedbalosti jde, je třeba vzít v úvahu:

- psychický stav pachatele k zákonným znakům tr. činu,
- zjistit, zda byly dány „přiměřené důvody“ při vědomé nedbalosti,
- zda to pachatel „vědět měl a mohl

Trestní zákoník nově upravuje i tzv. „*hrubou nedbalost*“ v § 16 odst. 2) a to jako: přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Význam má u těch trestných činů, u kterých trestní zákoník výslovně hrubou nedbalost vyžadují (v silniční dopravě se může jednat např. o řízení pod vlivem alkoholu, drog apod.)

Nejde o další, 3. druh nedbalosti, protože hrubá nedbalost může být vědomá i nevědomá. Jedná se vlastně o vyšší stupeň té vědomé nebo nevědomé nedbalosti, je vyjádřením vyšší míry nedbalosti. TZ mluví o zřejmé bezohlednosti k požadavku náležité opatrnosti.

3.2. Rozdělení nedbalostních trestných činů souvisejících se silniční dopravou

Nedbalostní trestné činy v silniční dopravě lze rozdělit mimo jiné podle následujících kritérií:

Podle toho zda došlo ke škodlivému následku či nikoliv:

- ❖ *Poruchové* – v případě se vyžaduje, aby došlo ke škodlivému následku na chráněném zájmu, přičemž se posuzuje příčinná souvislost mezi jednáním a následkem
- ❖ *Ohrožovací* – zde nevyžaduje přímo škodlivý následek, ale postačí pouze faktické ohrožení chráněného zájmu

Podle chráněného zájmu:

- ❖ *Život a zdraví osob*
- ❖ *Majetek*

3.2.1. Ublížení na zdraví dle ustn. § 148 TZ

Tento trestný čin je v TZ zařazen ve zvláštní části do hlavy první, kde jsou uvedeny trestné činy proti životu a zdraví. Přečin Ublížení na zdraví dle ustn. § 148 TZ je spolu s přečinem Těžké ublížení z nedbalosti dle ustn. §§ 147 TZ asi nejčastějším trestným činem v silničním provozu.

Toto ustanovení bylo prakticky převzato z původního znění trestního zákona, kdy bylo toto znění pod ustanovením § 223.

Objektem ochrany dle tohoto ustanovení je život a zdraví osob. Objektivní stránka spočívá v porušení důležité povinnosti, která je dána charakterem zaměstnání, povolání, postavení nebo funkcí. O důležité povinnosti bylo již pojednáno výše.

Subjektem tohoto trestného činu může být kdokoli, tedy kterýkoliv účastník silničního provozu. Současný TZ na rozdíl od předchozího obsahuje také definici ublížení na zdraví:

Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.⁸

Zdraví je všeobecně charakterizováno jako stav organismu, který je podmíněn v biologickém slova smyslu dokonalou stavbou těla a jeho jednotlivých orgánů a jejich harmonickou funkcí. Ublížení na zdraví musí tedy tento stav porušit.

Trestným činem není však každé zranění, které bude způsobeno v rámci silniční dopravní nehody. Toto zranění by mělo omezit poškozeného na běžném způsobu života (trvalým upoutáním na lůžko, potíže při stravování či vyměšování apod.) a toto je vždy nutno posoudit s ohledem na konkrétní zranění. Dle soudní judikatury by doba léčení měla překročit nejméně dobu 7 dnů (pod tuto dobu by bylo možno posuzovat jednání jako přestupek). Druhým mezníkem tohoto časového rámce je doba léčení cca 6 týdnů. Po této době bývá trestní jednání s ohledem na konkrétní případ kvalifikováno jako těžká forma zranění tj. Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti. Opětovně je nutno zdůraznit, že mezi porušením důležité povinnosti a následkem trestného činu musí být příčinná souvislost.

⁸ § 122 odst. 1 TZ

Připomínám, že pokud dojde při dopravní nehodě ke zranění osoby blízké, ve smyslu ustn. § 163 tr. řádu (dále TRŘ), je nezbytný souhlas poškozeného k trestnímu stíhání, přičemž tento souhlas je možné do odebrání se soudu k závěrečné poradě vzít zpět.

3.2.2. Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 TZ

Tento trestný čin je vlastně vyšším stupněm předchozího přečinu Ublížení na zdraví. Shoduje se v objektu, objektivní stránce subjektu i subjektivní stránce. Pro rozlišení mezi trestným činem Ublížení na zdraví a Těžké ublížení na zdraví lze uvést následující definici pojmu těžká újma na zdraví:

Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohydění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.⁹

Určujícím měřítkem je vždy zdravotní stav před poškozením a nikoliv stav absolutního zdraví. Zjišťuje se, hodnotí a porovnává zdravotní stav před nehodu a po nehodě. Jak již bylo uvedeno v u předchozího tr. činu, z časového hlediska musí omezení na běžném způsobu života trvat déle než 6 kalendářních týdnů. Opačným mezníkem tohoto časového úseku je pouze smrt, která má však po novelizaci samostatné ustanovení.

O závažnosti a nebezpečnosti tohoto jednání vypovídá třetí odstavec tohoto ustanovení. Pokud při dopravní nehodě dojde ke zranění nejméně dvou osob a zároveň se

⁹ § 122 odst. 2 TZ

řidič současně dopustí hrubého porušení zákona je zde možnost uložení až 8-letého trestu odnětí svobody a zákazu činnosti. S tím souvisí nutnost přítomnosti obhájce již v přípravném řízení dle ustn. § 36 odst. 3 TR.

Judikáty:

- **R 13/1972** – hrubým porušením předpisů o bezpečnosti dopravy v smyslu § 224 odst. 3 tr. zák. je řízení motocyklu, o němž pachatel ví, že je technicky nedostatečně vybaven, zejména že má slabá světla a neúčinné brzdy, je-li pachatel v době řízení pod silným vlivem alkoholu a jede rychlostí, která je nepřiměřená viditelnosti a technickému stavu motocyklu. Podmínkou trestní odpovědnosti podle § 224 odst. 3 tr. zák. je však nejen to, aby pachatel hrubým porušením předpisů o bezpečnosti dopravy způsobil smrt nebo těžkou újmu na zdraví více osobám, ale současně, aby okolnosti, za kterých se tak stalo, podstatně zvyšovaly stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost ve smyslu § 88 tr. zák.

- **R 22/1980** – opravář automobilové opravny je trestně odpovědný za vzniklý následek, jestliže vadně provedl opravu brzdového válce na motorovém vozidle a v důsledku toho došlo při jízdě k selhání brzd a k dopravní nehodě, která měla za následek těžkou újmu na zdraví jiné osoby. Skutečnost, že nehodu spoluzavinil též mistr opravny, který neprovedl kontrolu opravy zkušební jízdou, a majitel vozidla, který po odvzdušnění brzdového systému neprovedl dostatečnou zkoušku účinnosti brzd, při níž by vadnou funkci brzd musel zjistit, nemůže opraváře exkulповat, ale může mít význam jen při výměře trestu.

3.2.3. Usmrcení z nedbalosti dle ustn. § 143 TZ

Základní znaky skutkové podstaty zůstávají stejné jako u předchozích dvou případů. Smrt jako nevratný následek dopravní nehody byl před novelizací v roce 2010 zahrnut do společného ustanovení § 224 TZ společně s těžkou formou ublížení na zdraví. V současné době však došlo nejen k oddělení úmrtí do samostatného ustanovení, ale i k navýšení sazby odnětí svobody. Došlo i ke snížení počtu osob v nejzávažnější formě, kdy předchozí znění požadovalo nejméně úmrtí 3 osob, nyní již postačuje usmrcení nejméně dvou osob. Vzhledem k tomu, že ve třetím resp. čtvrtém odstavci je horní hranice možného trestu odnětí

vyšší než 5 let, je zde opět povinnost přítomnosti obhájce při výslechu obviněného již v přípravním řízení. S ohledem na krátkou účinnost tohoto ustanovení se sice judikatura nevyvinula, ale lze obecně odkázat na judikáty u předchozího trestného činu.

3.2.4. Obecné ohrožení z nedbalosti dle ustn. § 273 TZ

Tento přečin je v trestním zákoníku uveden ve zvláštní části v hlavě třetí, mezi trestnými činy obecně nebezpečnými. Patří k přečinům ohrožovacím, tedy k jejich dokonání se nevyžaduje nastolení poruchy. Postačuje tedy již samotné ohrožení chráněného zájmu. Společným objektem ohrožovacích trestných činů je ochrana života a zdraví a bezpečnost majetku. V případě nedbalostních trestných činů se opětovně požaduje porušení důležité povinnosti, o níž bylo již pojednáno výše.

Za obecné nebezpečí je tedy dle dosavadní soudní judikatury považován stav, při němž je ohroženo nejméně sedm osob v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti, případně je ohrožen majetek v hodnotě velkého rozsahu (5 mil. korun). Pachatel musí tedy vytvořit tento stav, resp. zvýšil případně ztížil jeho odvrácení. Pokud skutečně dojde ke škodlivému následku, zvláště v podobě ublížení na zdraví či dokonce úmrtí, sazby odnětí svobody korespondují s tresty v jednotlivých ustanoveních o ublížení na zdraví či úmrtí.

Judikáty:

- **R 5/1965** – obecné nebezpečí ve smyslu § 180 odst. 1 tr. zák. není způsobeno již pouhým řízením autobusu obsazeného cestujícími opilým řidičem, nýbrž až tehdy, hrozila-li v důsledku opilosti řidiče bezprostředně havárie, nebo došlo-li při takové jízdě skutečně k havárii. V tomto případě bylo způsobeno obecné ohrožení i tehdy, nebyl-li nikdo z cestujících zraněn nebo nebyla-li ani způsobena věcná škoda.

- **R 11/1983** – podmienkou trestnej zodpovednosti podľa § 180 odst. 4 tr. zák. je, aby pachateľ porušením dôležitej povinnosti nielen spôsobil smrť viac osôb, ale súčasne aby okolnosti, za ktorých sa tak stalo, podstatne zvyšovali stupeň nebezpečnosti tohto činu pre spoločnosť v zmysle § 88 tr. zák. Ťažké následky samy osebe by ešte takýmto záverom nepostačovali, keby miera zavinenia pachateľa bola veľmi nízka. Preto pri posudzovaní konkrétneho konania pachateľa treba predovšetkým vychádzať z toho, či existuje taká okolnosť, ktorá by svojou

závažnostíou podstatně zvyšovala stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, čoho základným predpokladom je správne a úplné skutkové zistenie

3.2.5. Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti dle ustn. § 277 TZ

I tento trestný čin patří do sedmé mezi trestné činy obecně nebezpečné. Objektem tohoto trestného činu je zájem na funkčním provozu obecně prospěšného zařízení. Ustanovení § 277 TZ je vlastně nedbalostní formou ustanovení § 276. Na rozdíl od předchozích trestných činů se zde nevyžaduje porušení důležité povinnosti, i když poškození zařízení porušením povinnosti předvídané v ZPPK nastat může.

Za obecně prospěšné zařízení se považuje technicky složitější veřejné zařízení, které už podle své povahy slouží potřebám velkého, případně neomezeného okruhu osob anebo je určené omezenému okruhu osob za předpokladu, že má veřejnou povahu¹⁰. Tak například zabezpečovací zařízení na železničních přejezdech je třeba považovat za jiné podobné obecně prospěšné zařízení. Právě poškození zabezpečovacího zařízení železničního přejezdu je jedním z nejčastějších porušení § 277 TZ v silničním provozu. Zpravidla se jedná o poškozené a uražené závory železničních přejezdů projíždějícími vozidly.

Trestný čin poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení podle § 277 TZ předpokládá jednání, kterým je vyvolán stav bezprostředního ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení. Takovým jednáním může být i střet motorového vozidla s vlakem na nechráněném přejezdu, pokud nedošlo ke vzniku obecného nebezpečí.

Nepatří sem proto silnice ani dopravní značky¹¹. Podle další judikatury dopravní značky nelze považovat za zařízení pro hromadnou veřejnou dopravu popřípadě za jiné podobné obecně prospěšné zařízení.

Taktéž poškození stožáru veřejného osvětlení je poškozením nebo ohrožením provozu obecně prospěšného zařízení podle § 277 TZ jen za předpokladu, že byla vyřazena z provozu nebo hrozil o vyřazení z provozu alespoň určité části veřejného osvětlení, nikoli pouze

¹⁰ Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 2.vydání, Praha, Eurolex Bohemia, 2003, str. 99-100

¹¹ Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 2.vydání, Praha, Eurolex Bohemia, 2003, str.100

jediného světla, umístěného na stožáru. Analogicky k tomuto je nutné prověřovat i poškození elektrického vedení, případně telekomunikačního vedení.

3.2.6. Ohrožení a poškození životního prostředí z nedbalosti dle ustn. § 294 TZ

Tento trestný čin již patří do hlavy osmé, k trestným činům proti životnímu prostředí. Objektem tohoto ustanovení je zájem na ochraně životního prostředí. Silniční provoz jako takový už z principu použitých technologií určitým způsobem poškozuje životní prostředí, nebo alespoň zhoršuje.

Ustanovení § 294 TZ opět souvisí a navazuje na ustanovení § 293 TZ, jehož ustanovení je pojato jako úmyslný trestný čin, zatímco v ustanovení § 294 jde o trestný čin z nedbalosti. V souvislosti se silničním provozem je typickým příkladem zejména dopravní nehoda za účasti vozidla převážející nebezpečné látky, při které dojde k úniku těchto látek.

Předpisy pro převoz nebezpečných látek (tzv. dohoda ADR) jsou přísnější než běžné předpisy pro provoz na pozemních komunikacích. Společnosti přepravující nebezpečné látky musí mít zvláštní povolení a jedním z kritérií, ke kterým se při udělování nebo prodlužování povolení přihlíží je i nehodovost vozidel či řidičů dané společnosti. Pokud uvedené vozidlo řidič řídí, musí mít speciální proškolení z přepravy nebezpečných nákladů. Vozidlo je rovněž ze zákona mnohem lépe vybaveno k případnému zamezení úniků škodlivých látek a součástí nákladu jsou tzv. pokyny pro případ dopravní nehody.

Podle okolností však není vyloučeno posoudit takové porušení jiného právního předpisu jako obecně nebezpečné jednání ve smyslu ustanovení § 273 TZ.

Judikát

Rt 53/2009 Trestný čin ohrožení a poškození životního prostředí podle § 181b tr. zák. lze spáchat jen takovým poškozením životního prostředí, které odpovídá jeho legální definici podle § 181a odst. 1 tr. zák. a k němuž došlo porušením předpisů o ochraně životního prostředí nebo předpisů o ochraně a využívání přírodních zdrojů. Nestací zde porušení jen jiných právních předpisů (např. zák. č. 361/2000 Sb., o silničním provozu, ve znění pozdějších předpisů), i kdyby v jeho důsledku došlo ke znečištění nebo jinému poškození

půdy, vody, ovzduší, lesa nebo jiné složky životního prostředí (např. k úniku přepravovaných pohonných hmot do půdy a vodního toku po havárii nákladního automobilu z důvodu nepřiměřené rychlosti).

4. Mechanismy řešení trestných činů v silniční dopravě z pohledu trestního práva procesního

4.1. Postup před zahájením trestního stíhání

4.1.1. Zahájení úkonů v trestním řízení dle ustn. § 158 TŘ

Všeobecným a hlavním účelem postupu před zahájením trestního stíhání je rozhodnout, zda na základě podnětu bude či nebude zahájeno trestní stíhání. Postupem před zahájením trestního stíhání se mají shromáždit podklady nutné pro rozhodnutí o konání trestního stíhání 160 odst. 1) TŘ. Řeší se zde zásadní problém, zda o skutku, který je předmětem podnětu k trestnímu stíhání, bude konáno trestní stíhání, tedy řízení, ve kterém se bude rozhodovat o základních otázkách trestního řízení, kterými jsou rozhodnutí o vině a trestu, nebo bude s podnětem naloženo jiným způsobem.¹²

Postup před zahájením trestního stíhání je upraven v hlavě deváté trestního řádu jako první stádium trestního řízení a současné i přípravného řízení, neboť orgány činné v trestním řízení v něm na rozdíl od předcházejících fází již postupují zásadně podle ustanovení trestního řádu. Jde tedy o počátek trestního procesu, jehož úlohou je zjišťovat podmínky, na základě nichž může být učiněn závěr o přechodu věci do dalšího úseku trestního řízení nebo závěr o tom, že tu takové podmínky chybí a je nutno věc řešit mimo rámec trestního řízení.

O skutečnosti, že došlo ke spáchání nedbalostního trestného činu v silniční dopravě se policejní orgán zpravidla dozví z oznámení podaného účastníkem této dopravní nehody nebo jiné osoby, která se na místo dopravní nehody následně dostavila. Pokud policejní orgán dojde na základě prvotního šetření na místě dopravní nehody k názoru, že okolnosti důvodně nasvědčují spáchání trestného činu, pokračuje dále dle ustn. § 158/3) TŘ. V tuto chvíli se uplatní institut předvídaný v ustn. § 160 odst. 4) TŘ hovořící o neodkladných a neopakovatelných úkonech.

Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání (např. ohledání a dokumentace místa dopravní nehody, zajištění biologických stop, zadržení pachatele apod.)

¹² Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007 str. 556

Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován (např. výslech osoby, která umírá nebo je její život vážně ohrožen apod.)

Sepsáním záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení je formálně zahájeno přípravní řízení. Přípravné řízení je též možno zahájit provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů a bezprostředně následujícím formálním sepsáním zápisu o zahájení trestního řízení. Záznam o zahájení úkonů trestního řízení by měl dle ustn. § 158 odst. 3) TŘ obsahovat:

- a) *Skutkové okolnosti* – zde by měl policejní orgán vymezit, které okolnosti v něm vzbuzují podezření, že došlo ke spáchání trestného činu. Prakticky se jedná o první vymezení skutku, který bude následně předmětem prověřování
- b) *Způsob, jakým se policejní orgán o spáchání trestného činu dozvěděl* (u silničních dopravních nehod se většinou jedná o telefonické nebo osobní oznámení)

Právní kvalifikace prošetřovaného skutku není sice nutnou součástí záznamu o zahájení trestního řízení, bylo by však nelogické, kdyby policejní orgán nezahájil pro podezření z naplnění konkrétní skutkové podstaty a proto se právní kvalifikace v záznamu zpravidla objevuje. V záznamu uvedená právní kvalifikace nemá však žádné právní důsledky, neboť právě prováděné prošetřování má prokázat, zda došlo ke spáchání trestného činu a výsledky prošetřování mohou nakonec ukázat, že došlo k naplnění skutkové podstaty konkrétního trestného činu nebo nedošlo k naplnění skutkové podstaty vůbec.

K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. Zvláště se jedná o oprávnění:

- a) vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů,
- b) vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky,
- c) obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály,
- d) provádět ohledání věci a místa činu,

- e) vyžadovat za podmínek uvedených v § 114 provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu,
- f) pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za podmínek stanovených v § 114 snímat daktyloskopické otisky, provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků činu,
- g) za podmínek stanovených v § 76 zadržet podezřelou osobu,
- h) za podmínek stanovených v § 78 až 81 činit rozhodnutí a opatření v těchto ustanoveních naznačená,
- i) způsobem uvedeným v hlavě čtvrté provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle tohoto zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného¹³

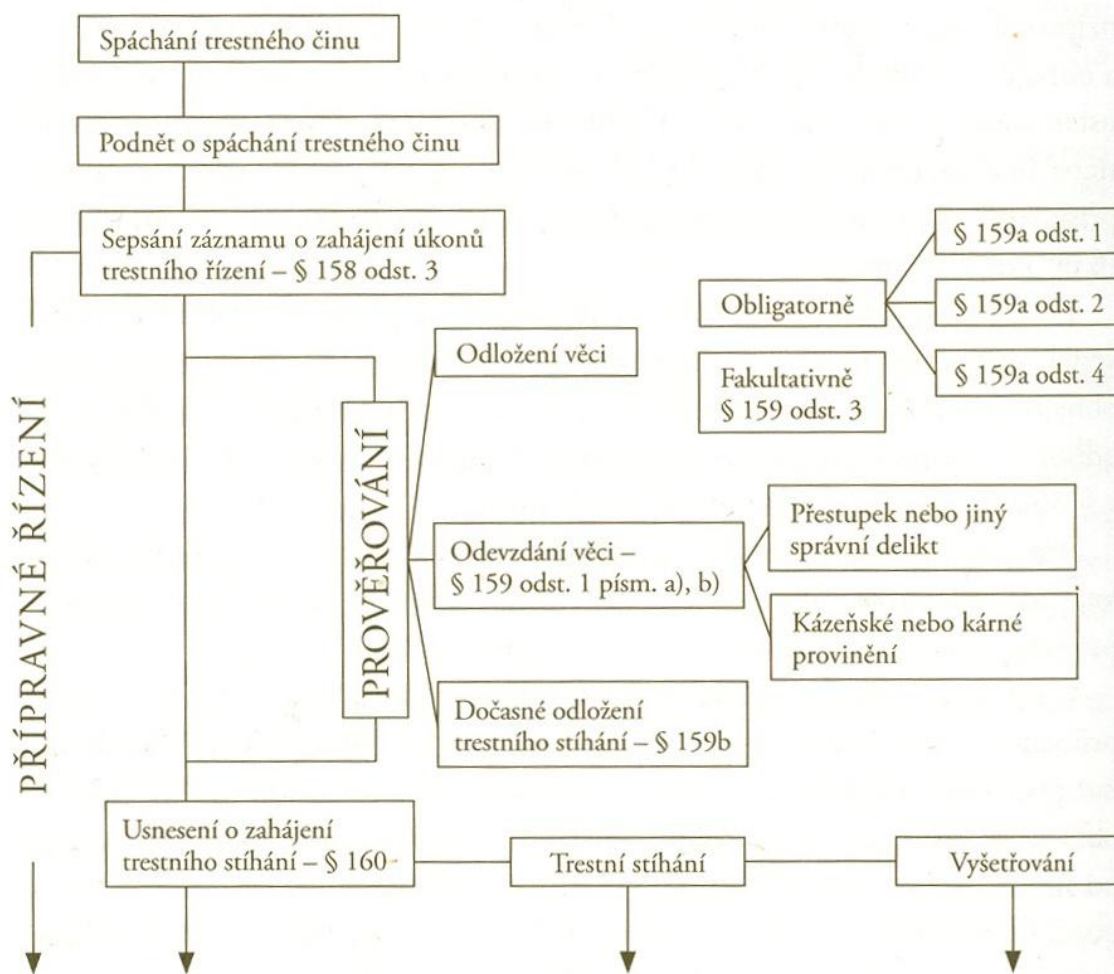
Vlastnímu objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, včetně ukončení prověřování a možnostem ukončení se věnuji v následující části této diplomové práce.

Trestní řád umožňuje následující způsoby vyřízení věci před zahájením trestního stíhání:

- Odevzdání věci dle ustn. §159a odst. 1) TŘ.
- Odložení věci dle ustn. § 159a odst. 2,3,4) TŘ
- Dočasné odložení trestního stíhání dle ustn. § 159b) TŘ
- Zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ

¹³ § 158 odst. 3 TŘ

Odhalování a objasňování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu – časové schéma do zahájení trestního stíhání ve standardním a rozšířeném přípravném řízení

Obrázek č. 1 – Odhalování a objasňování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu¹⁴

4.1.2. Odložení věci nebo jiné vyřízení dle ustn. § 159 a TŘ

Na konci fáze přípravného řízení zvaného prověřování nastává okamžik, kdy policejní orgán nebo státní zástupce dojde k závěru, že byly zjištěny a zajištěny všechny potřebné, případně dostupné důkazy, na základě nichž je možné rozhodnout o dalším postupu v prověřované věci. Odložení věci nebo jiné vyřízení věci patří k možnostem, jak může státní

¹⁴ Jelínek, Jiří. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007. str. 342

zástupce nebo policejní orgán vyřídit věc ještě před vlastním zahájením trestního stíhání proti konkrétní osobě.

V ustn. § 159a TŘ jsou upraveny odložení nebo jiná vyřízení věci, což jsou způsoby skončení věci v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, pokud při prověřování nebyly shledány podmínky vedoucí k zahájení trestního stíhání.

Odložení nebo jiné vyřízení věci však přichází v úvahu pouze jen v případě, že policejní orgán ve věci, v níž bylo podáno oznámení, byl učiněn jiný podnět k trestnímu stíhání nebo na základě vlastních zjištění o možných skutečnostech nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, sepsal dle ustn. § 158 odst. 3 TŘ záznam o zahájení úkonů trestního řízení.

Odevzdání věci

V případě, že se skutek stal, avšak nejde o podezření z trestného činu, nýbrž o podezření, že jde o jiný delikt, tedy přestupek, jiný správní delikt, nebo delikt, který lze kázeňsky nebo kárně projednat (§ 159a odst.1) TŘ) odevzdá se věc orgánu příslušnému k projednání takového deliktu. Odevzdání věci se neděje formou rozhodnutí – usnesení, ale přípisem adresovaným orgánu příslušnému projednání k projednání takového deliktu, pokud jim není již sám orgán, který prověřování prováděl. Přípis by měl obsahovat popis skutkového děje, jeho právní kvalifikaci a důvody, které vedly k odevzdání.¹⁵

Pokud policejní orgán nebo státní zástupce dojde na konci prověřování, že v předmětném nedbalostním trestném činu - dopravní nehodě nejde o podezření ze spáchání trestného činu, ale o jednání, který lze postihnout jako přestupek (např. dle ustn. § 125 c zákona č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích, který nahradil původní ustn. § 22 zák. č. 200/1990 Sb. o přestupcích) odevzdá věc příslušnému správnímu orgánu. Zpravidla takovým orgánem je příslušný odbor dopravy při obci s rozšířenou působností, jehož pravomoc je určena teritoriální a věcnou příslušností. V souvislosti s odevzdáním je nezbytné připomenout ustn. § 20 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích, který se týká lhůty pro projednání přestupku. Toto ustanovení uvádí, že doba, kdy ve věci bylo vedeno

¹⁵Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 586

trestní řízení dle trestního řádu se do doby projednání přestupku nepočítá a lze tedy po předání věci přestupek správním orgánem projednat v obecné roční lhůtě, která nastává okamžikem předáním spisového materiálu policejním orgánem. Tentýž postup může využít státní zástupce nebo soudce také v případě postupu ustn. § 171 TŘ v době kdy bylo již zahájeno trestního stíhání proti konkrétní osobě.

Odložení věci

Odložení věci je podle trestního řádu možné ze čtyř základních důvodů:

- a) § 159a odst. 1 TŘ - nejde o podezření z trestného činu
- b) § 159a odst. 2 TŘ – trestní stíhání není přípustné
- c) § 159a odst. 3,4 TŘ - odložení z důvodu neúčelnosti trestního stíhání – fakultativní
- d) § 159a odst. 5 TŘ – nepodařilo se zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání

Odložení věci, které vydává policejní orgán nebo státní zástupce, má zásadně formu usnesení, proti němuž může poškozený (je-li znám) podat stížnost. Vydání usnesení a jeho nabytí právní moci nevytváří však překážku věci pravomocně rozhodnuté. Důvodem je logická skutečnost, že postup před zahájením trestního stíhání a prověřování se na rozdíl od trestního stíhání nevede proti konkrétní osobě, byť v této věci může vystupovat jako osoba podezřelá. Poněkud specifická situace se týká odložení věci dle ustn. § 159a odst. 5 TŘ, věta druhá, která předpokládá, že pomínou-li důvody odložení trestního stíhání se zahájí.

a) Nejde o podezření ze spáchání trestného činu

Pokud v průběhu prověřování není prokázáno, že jednáním došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu je na místě věc vyřídit odložením dle ustn. § 159a odst. 1) TŘ. Před samotným odložením je však nutno přezkoumat zda nejdou dány okolnosti k odevzdání věci jinému orgánu.

b) *Nepřípustnost trestního stíhání*

V tomto případě dojde policejní orgán k závěru, že skutečně došlo a konkrétní osoba naplnila skutkovou podstatu některého z předvídaných trestných činů. Je tu však překážka, která neumožňuje zahájit trestní stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ. Důvody jsou taxativně uvedeny v ustn. § 11 odst. 1) TŘ. U nedbalostních trestných činů se nejčastěji uplatní důvody hovořící o nepřípustnosti trestního stíhání v případě, že trestní stíhání bylo podmíněno souhlasem poškozeného a tento souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět (návaznost na ustn. § 163 TŘ) a nepřípustnosti trestního stíhání proti tomu, kdo zemřel nebo byl mrtvého prohlášen.

c) *Odložení z důvodu neúčelnosti – tzv. fakultativní odložení*

I v tomto případě policejní orgán nashromáždí dostatek důkazů prokazujících, došlo k naplnění skutkové podstaty nějakého trestného činu konkrétní osobou. Na rozdíl od předchozího institutu je zde dán určitý prostor pro uvážení, zda bude pokračovat zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ nebo věc odloží z důvodu neúčelnosti.

Důvody pro možnost odložení věci tímto způsobem před zahájením trestního stíhání jsou shodné s důvody, které dovoluji rozhodnout o zastavení trestního stíhání po jeho zahájení. Jedná se o:

- a) je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne,
- b) bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující
- c) jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.¹⁶

Nutno připomenout, že odložení dle ustn. § 159 odst. 3) TŘ umožňuje odložení i policejnímu orgánu zatím postup dle ustn. § 172 odst. 2 písm. a,b,c) TŘ je svěřen výhradně

¹⁶ § 172 odst. 2 písm. a,b,c) TŘ

státnímu zástupci. V praxi se tento případ může vyskytnout v souvislosti se závažnějším trestným činem, který může souviset např. drogovou problematikou či hospodářskou kriminalitou.

d) *Odložení, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující trestní stíhání*

Pod zákonný důvod uvedený v tomto odstavci spadají případy, kdy prověřováním zjištěné skutečnosti důvodně nasvědčují spáchání trestného činu (přičemž není dán důvod pro odložení dle výše citovaných možností), ale nepodařilo se odůvodnit závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba. Pachatele trestného činu se prověřováním nepodařilo buď vůbec odhalit, anebo skutečnosti shromážděné prověřováním nedostatečně odůvodňují závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba. Odpadne-li tento důvod odložení, např. se zjistí nové skutečnosti nebo důkazy proti určité osobě, trestní stíhání se zahájí.

Nejde o rozhodnutí v rámci trestního stíhání, ale pouze o konečné vyřízení věci při postupu před zahájením trestního stíhání. Proto nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté a nezakládá princip *ne bis in idem*, což znamená, že později, v případě, že odpadnou důvody pro odložení a zjistí se nové skutečnosti a důkazy, lze bez dalšího zahájit trestní stíhání téže osoby pro týž skutek. Předchozí usnesení o odložení nemusí být formálně zrušeno, ale stane se automaticky neúčinné vydáním nových rozhodnutí, která věc posuzují jinak.¹⁷

4.2. Trestní stíhání

4.2.1. Zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ

Zahájení trestního stíhání přichází v úvahu, pokud policejní orgán dosavadním vyšetřováním došel k závěru, že prověřované jednání naplňuje skutkovou podstavu některého z trestných činů a je možno zahájit trestní stíhání proti konkrétní osobě a nejsou-li zde důvody

¹⁷ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007 str. 588

k odložení věci nebo jinému vyřízení věci dle ustn. § 159 a) TŘ a nebo k dočasnému odložení trestního stíhání dle ustn. § 159b TŘ (tento institut se téměř v praxi nevyskytuje).

Pokud trestní stíhání ne zahájí státní zástupce (což je výjimečný příklad - dopravní nehodu zavíní policista) může zahájit trestní stíhání pouze policejní orgán pověřený vyšetřováním. V případě, že prověřování prováděl jiný orgán a nastaly důvody pro zahájení trestního stíhání, musí tento nepříslušný orgán předložit věc bez odkladu policejnímu orgánu, který je příslušný konat vyšetřování, aby trestní stíhání zahájil a provedl.¹⁸

Trestní stíhání lze zahájit jen usnesením, které musí obsahovat:

- a) Obecně povinné náležitosti usnesení (§ 134 TŘ)
 - ❖ Řádné označení orgánu, který usnesení vydal
 - ❖ Den a místo rozhodnutí
- b) Označení obviněného stejnými údaji, které musí být uvedeny o osobě obžalovaného rozsudku, tj. údajem jména a příjmení, den a místo narození, zaměstnání a bydliště a případně dalšími údaji, který by zamezily záměnu obviněného za jinou osobu, v případě příslušníka ozbrojených sil nebo sboru se do zahájení rovněž uvede údaj o služební hodnost a příslušný útvar, u něhož slouží
- c) Výrok s jasným popisem skutku, který musí být vyjádřen tak, aby nebylo možné jednání zaměnit s jiným jednáním, zejména je tedy třeba uvést místo a čas spáchání jednání, způsob provedení, který charakterizuje jednání a míru zaviněný pachatele (pohnutku) a následek, který protiprávním jednáním vznikl (v případě více skutku lze tyto uvést do jednoho usnesení, ale vyžaduje se pečlivé rozlišení jednotlivých skutků včetně právní kvalifikace, tedy aby nedošlo k případné záměně)
- d) Zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku (skutcích) spatřován a to včetně zákonného označení a uvedením příslušného ustanovení trestního zákona
- e) Odůvodnění, v němž se přesně označí, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání, včetně okolností z nichž je dovozována účast obviněného na spáchání trestného činu
- f) Poučení o právu na opravný prostředek včetně poučení o nutné obhajobě s uvedením lhůty ke zvolení obhájce, je-li zahájení trestního stíhání zároveň i skutečností podmiňující vznik nutné obhajoby (toto poučení však může být samostatnou přílohou usnesení o zahájení trestního stíhání)

¹⁸ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007 str. 590

Pokud usnesení o zahájení trestního stíhání neobsahuje některou z výše uvedených náležitostí, jedná se o závažnou vadu přípravného řízení. Toto lze za určitých okolností zhojit opravným usnesením, kde se opraví vadné náležitosti usnesení.

Usnesení o zahájení trestního stíhání patří k institutům, které je nezbytné doručit do vlastních rukou. Právní účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči obviněnému nastávají až doručením tohoto usnesení, nikoliv pouze vyhotovením usnesení. Účinky zahájení trestního stíhání tedy spočívají v tom, že od okamžiku doručení lze proti osobě, proti níž se řízení vede použít prostředků předvídaných v trestním řádě.

Obžalobu lze podat pouze pro skutek uvedený v tomto usnesení o zahájení trestního stíhání. Pokud však v průběhu vyšetřování vyjdou další okolnosti, které podmíní jinou právní kvalifikaci je možné v následné obžalobě či u soudu změnit právní kvalifikaci a tím samozřejmě i trest pro pachatele. Pokud po zahájení trestního stíhání pachatel spáchá další protiprávní jednání je postup dle ustn. § 160 odst. 5) TŘ.

Pokud policejní orgán vyhotoví usnesení o zahájení trestního stíhání je jeho povinností doručit toto usnesení na příslušné státní zastupitelství, tedy to které bude následně provádět dozor nad vyšetřováním. Vzhledem, k tomu, že žádný nedbalostní trestný čin nezakládá kompetence krajského soudu, bude vždy jako příslušné okresní státní zastupitelství teritoriálně vymezení místem spáchání dopravní nehody.

Proti usnesení o zahájení trestního stíhání vydaného policejním orgánem je přípustná stížnost, která však nemá odkladný účinek. Státní zástupce má možnost i bez předchozí stížnosti v rámci své kompetence dozoru zrušit předmětné usnesení o zahájení trestního stíhání a toto usnesení nahradit vlastním rozhodnutím. Pokud je zde situace, že vyšetřování koná státní zástupce, platí že odvolacím orgánem je nadřízený státní zástupce.

4.2.2. Skončení vyšetřování dle § 166 TŘ

Významným milníkem ve vyšetřování je okamžik, kdy policejní orgán dojde k závěru, že spisový materiál obsahuje všechny důkazy, které dostatečně prokazují, že konkrétního nedbalostního trestného činu se dopustila konkrétní osoba. Důkazy musí být takové síly, aby

státní zástupce na základě těchto důkazů mohl podat obžalobu či rozhodnout o případném odklonu v trestním řízení nebo zastavení či přerušování trestního stíhání nebo postoupení věci jinému orgánu.

Povinností policejního orgánu je vyrozumět obviněného a případného obhájce o možnosti si spisový materiál prostudovat. O možnosti prostudovat si spisový materiál musí policejní orgán vyrozumět prokazatelným způsobem. Z tohoto hlediska se jeví jako ideální doručení poštovní přepravou, neboť dodejka obsahuje nejen podpis obviněného, ale i datum doručení vyrozumění. V praxi se sice v době mobilních telefonů tento institut zajišťuje telefonicky, ale potom bývá problematické prokázání řádného a včasného vyrozumění o možnosti prostudování, pokud se obviněný k seznámení nedostavil.

Avšak příslušné ustanovení umožňuje i situaci, kdy je tato lhůta zkrácena. V tomto případě je nezbytný souhlas obviněného a hlavně jeho dostavení se k seznámení.

Zde je nezbytné zdůraznit, že obviněný resp. jeho obhájce mají právo se spisovým materiálem seznámit. Pokud je dostatečně prokázáno, že byla splněna výše uvedená podmínka včasného předvolání, postupuje policejní orgán dále v řízení tak jako by k seznámení se spisovým materiálem došlo. Pouze vypracuje záznam o skutečnosti, že k seznámení nedošlo, přičemž součástí tohoto záznamu jsou data o místě, času, kde bylo možno seznámení uskutečnit a přiloží dodejky o včasné vyrozumění o možnosti se se spisovým materiálem seznámit.

Jiná situace nastane v okamžiku, kdy se obviněný a případně jeho obhájce dostaví k seznámení se spisovým materiálem. K prostudování spisového materiálu musí být obviněnému resp. přítomnému obhájce dostatečná doba, zejména s ohledem na případné vzájemné porady o návrzích na doplnění vyšetřování. Pokud je obviněných a obhájců více je každému z nich předložen celý spisový materiál, nikoliv pouhá část týkající se jejich trestné činnosti. Samotná přítomnost obhájce nemůže být považována jako seznámení se spisovým materiálem, ale ve smyslu příslušné judikatury je považována jako pouhé nahlédnutí do spisu.

Policejní orgán se povinen předložit kompletní spisový materiál tak, jak jej následně předloží státnímu zástupci k dalšímu rozhodnutí, součástí by tedy měli být i případně i další důkazy, pokud zvláště nejsou-li v listinné podobě (v dopravních nehodách mohou přicházet zejména v úvahu součástí vozidla podrobené zkoumání, videozáznamy z místa dopravní nehody apod.). Součástí prostudování je možnost obviněného i obhájce podat do skončeného vyšetřování další návrhy, které by sloužily k doplnění vyšetřování. Pokud je tento návrh uskutečněn je povinností policejního orgánu o návrhu rozhodnout. Pokud se policejní orgán

návrh rozhodne zamítnout, sepíše o tom záznam. O tom, že navrhované důkazy zamítne vyrozumění policejní orgán obviněného případně jeho obhájce. Toto rozhodnutí nemá povahu rozhodnutí (opatření) a proto není proti němu přípustná stížnost. To však neznamená, že by si obviněný ve smyslu ustn. § 157 odst. 2 TŘ nemohl proti tomuto postupu podat stížnost u státního zástupce.

Pokud se policejní orgán rozhodne návrhům na doplnění vyhovět, provede tyto důkazy. Po provedení navrhovaných důkazů obviněným opět nastává povinnost policejního orgánu seznámit se spisovým materiálem obviněného případně jeho obhájce a prakticky se opakuje výše popsaná situace. Po sepsání záznamu o seznámení předloží ve smyslu ustn. § 166 odst. 3 TŘ spisový materiál státnímu zástupci k dalšímu rozhodnutí.

O prostudování spisu sepíše policejní orgán záznam, k němuž připojí poštovní doručenky nebo v něm poznamená, jakým způsobem došlo k vyrozumění zúčastněných osob. Nebyla-li lhůta pro vyrozumění obviněného a obhájce dodržena, uvede policejní orgán do záznamu jejich případný souhlas se zkrácením této lhůty.

Záznam musí dále obsahovat:

- Jméno obhájce a dalších obeslaných osob
- Čísla listů nebo jmenovité označení materiálů, které byly předloženy k prostudování
- Poučení obviněného o právu navrhnout doplnění vyšetřování
- Návrhy na provedení nových důkazů nebo na doplnění důkazů již provedených a rozhodnutí policejního orgánu o těchto návrzích, popřípadě vyjádření obviněného a obhájce k výsledkům vyšetřování
- Dobu, po kterou byl spis studován a vyjádření obviněného a jeho obhájce o tom zda jim poskytnuta dostatečná doba k prostudování spisu
- Podpisy osob přítomných při studiu spisu (jestliže obviněný nemá obhájce, přibere se k podpisu záznamu nezúčastěná osoba, není-li přítomen zapisovatel)

Státní zástupce nemusí návrh policejního orgánu na uzavření vyšetřování akceptovat a může věc vrátit s pokynem k doplnění (§ 174 odst. 2 písm.d) TŘ). K tomuto opatření sahá tehdy, není-li věc náležitě objasněna natolik, aby bylo možno podat obžalobu nebo učinit jiné rozhodnutí nebo trpělo-li vyšetřování procesními vadami, které je zapotřebí odstranit.

Policejní orgán je povinen tomuto pokynu vyhovět. Nic nebrání tomu, aby vady eventuálně odstranil státní zástupce sám.¹⁹

Pokud během vyšetřování dojde policejní orgán k závěru, že věc má být kvalifikována jako jiný trestný čin může na tuto skutečnost upozornit obviněného či obhájce již při vyrozumění o možnosti prostudovat spis popř. na počátku seznámení se spisem. Tuto skutečnost uvede do protokolu o seznámení.

Postup ve vyšetřování by měl být co nerychlejší. Z tohoto důvodu ustn. § 167 odst. 1) TŘ stanovuje lhůty v nichž je nezbytné vyšetřování ukončit. V případě věci patřící do pravomoci samosoudce je doba stanovena na 2 kalendářní měsíce. Pokud se jedná o jinou věc v kompetenci okresního soudu je doba stanovena na 3 měsíce. U nedbalostních trestných činů by tedy neměla doba vyšetřování překročit dobu 3 měsíců. Stává se však, že vyšetřování není ani v této lhůtě skončena. Potom policejní orgán předloží státnímu zástupci dosud nashromážděný spisový materiál s žádostí o prodloužení vyšetřování s uvedením důvodu, proč nebylo dosud vyšetřování ukončeno. Toto se nastává většinou z důvodu složitého znaleckého zkoumání (např. u analýzy dopravní nehody) nebo pokud je nezbytné vyžádat právní pomoc v zahraničí při výslechu svědka či obviněného. O prodloužení je možné požádat i opakovaně. Státní zástupce má právo změnit výčet, které mají být ještě ve vyšetřování uskutečněny, případně stanovit lhůtu do níž je nutno vyšetřování dokončit.

4.3. Možnosti odklonu od trestního řízení

Základním účelem institutů zařazovaných pod pojmem odkladu je především rychlejší a efektivnější vyřízení k tomu vhodných věcí, které nevyžadují z hlediska účelu trestního řízení projednání věci před soudem v hlavním líčení. Jde tedy především o řešení problému nárůstu kriminality a snahu o efektivnější výkon justice. A to zvláště v případech skutkově i právně jednodušších, kdy typově méně závažný trestný čin spáchaly osoby do té doby žijícím

¹⁹ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 617

řádným životem, popř. osoby, u nichž postačí rozhodnutí bez projednání trestní věci v náročném a komplikovaném hlavním líčení nebo v řízení před soudem vůbec. Obviněným se zde nabízí vyřízení věci zpravidla podstatně mírnějším a méně zatěžujícím způsobem, než je klasické vyřízení věci v pravidelně probíhajícím soudním řízení.

Pod pojmem odklon v trestním řízení se v českém trestním právu procesním *de lege lata* zařazují:

1. Trestní příkaz
2. Podmíněné zastavení trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení)
3. Narovnání (včetně odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení)
4. Odstoupení od trestního stíhání mladistvého²⁰

V oblasti nedbalostních trestných činů v silniční dopravě se ve velkém měřítku uplatňují kromě trestního příkazu zejména podmíněná zastavení trestního stíhání dle ustn. § 307 TŘ a narovnání dle ustn. § 309 TŘ a proto se v další části budu věnovat zejména těmto dvěma institutům.

4.3.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání § 307 TŘ

Podmíněné zastavení trestního stíhání je nejstarší formou odklonu, kterou náš trestní řád zná.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je uplatňováno převážně u pachatelů, kteří se trestné činnosti dopustili poprvé a dosud vedli řádný život. Snahou tohoto ustanovení trestního řádu je možnost pro pachatele vést nadále dosavadní způsob života bez výraznějšího omezení, avšak s určitým časovým kontrolním mechanismem.

²⁰ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 832

K rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání musí být splněny v ustanovení § 307 odst. 1) TR uvedené podmínky:

- a) Jde o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (rozhodující jsou trestní sazby uvedené ve zvláštní části TZ)
- b) Obviněný se k činu (skutku) doznal (přiznání je nutno zachytit v protokolu o výpovědi podle ustn. § 90 TR a násl. a musí zahrnovat všechny skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky stíhaného trestného činu)
- c) Obviněný nahradil škodu, pokud byla trestným činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě (např. oznámil pojišťovně vznik škody pro pojistnou událost a poskytl další potřebou součinnost nebo uložil prostředky pro náhradu škody ve prospěch poškozeného do úschovy soudu)
- d) Obviněný projevil souhlas s takovým vyřízením trestného činu (nepostačuje jen v návrhu obhájce tvrzený souhlas obviněného, neboť souhlas musí být samotným obviněným učiněn takovým způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti, přičemž se uplatní obecná ustanovení o náležitostech podání
- e) Vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující (tyto okolnosti musí být zkoumány konkrétně, a proto nepostačuje jen obecný poukaz na zachovalost obviněného a nižší typovou nebezpečnost trestného činu s ohledem na sazbu)²¹

Při hodnocení osoby konkrétního obviněného je nezbytné komplexní posouzení, pozitivních i negativních stránek jeho osobnosti (vedl dosud řádný život, jednalo o určitý exces, u nějž je velmi nepravděpodobné, že se opakoval). Rovněž okolnosti, za nichž, došlo ke spáchání trestného činu, jsou determinující pro rozhodnutí o případném zastavení trestního stíhání. Obecně lze však konstatovat, že nedbalostních trestných činů v silniční dopravě se dopouštějí většinou osoby, které dosud vedli řádný život a recidiva se objevuje velmi zřídka, i když se samozřejmě najdou i výjimky.

²¹ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 840-841

Pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání není nezbytné, aby při spáchání trestného činu vznikla škoda, o níž by rozhodovalo v rámci samotného trestního řízení. V tomto případě se pouze nepoužije příslušné ustanovení hovořící o náhradě škody. Rozhodující v tomto okamžiku je skutečnost, že byl spáchán skutek, ve kterém je spatřován trestný čin s horní sazbou odnětí svobody nepřevyšující 5 let.

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání má formou usnesení a jedná se o tzv. mezitímní rozhodnutí (následuje rozhodnutí o osvědčení či pokračování trestního stíhání).

V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na 6 měsíců až 2 roky. Jestliže k podmíněnému zastavení trestního stíhání došlo na základě uzavření dohody o náhradě škody, pak se v tomto rozhodnutí uloží obviněnému, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.

Dále v něm mohou být obviněnému uložena přiměřená omezení a povinnosti (zákaz nebo příkaz určitého chování) směřující k tomu, aby vedl řádný život. Rozhodnutí vydává v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud (se zřetelem na ustanovení § 314a odst. 1) bude zpravidla rozhodovat samosoudce). Samosoudce může podmíněně zastavit trestní stíhání i v rámci přezkoumání obžaloby dle ustn. § 314c tr. řádu.

Proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání je přípustná stížnost, kterou mohou podat obviněný a poškozený a v případě, že o podmíněném zastavení rozhodl soud, též státní zástupce.²²

Další postup po rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je stanoven v ustn. § 308 TR.

Pokud obviněný vedl ve zkušební době řádný život, splnil podmínky uložené mu orgánem rozhodujícím o podmíněném zastavení trestního stíhání (dodržel uložené povinnosti, omezení, uhradil způsobenou škodu), rozhodne tento orgán o tom, že se obviněný osvědčil. Pokud však vyjdou najevo skutečnosti, že obviněný nevede řádný život či nedodržuje uložené podmínky může rozhodující orgán (i již v průběhu zkušební doby) rozhodnout o pokračování trestního stíhání. Tato rozhodnutí orgánu mají formu usnesení. O osvědčení je však možné rozhodnout až po uplynutí zkušební doby.

²² Jelínek, Jiří. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007, str. 469

Vedení řádného života předpokládá především další úplnou bezúhonnost, tzn. že obviněný by neměl být odsouzen za jiný trestný čin, postižen za přestupek, kárné provinění či jiné delikty, a kromě toho i splnění všech občanských, rodinných a pracovních povinností. Příslušný orgán tak musí dospět k závěru, že se obviněný choval tak, že je možno učinit závěr, že spáchaný trestný čin byl jen zcela mimořádným vybočením z jeho jinak řádného způsobu života.²³

Pokud nebylo do jednoho roku od uplynutí zkušební doby rozhodnuto a nenese na tom vinu obviněný je bráno, že obviněný se osvědčil.

Právní mocí rozhodnutí o osvědčení se obviněného nebo uplynutím k marnému lhůtu jednoho roku po skončení zkušební doby nastávají účinky zastavení trestního stíhání – viz. ustn. § 11 odst. 1 písm. f) TŘ. Rozhodnutí o zastavení trestního stíhání (případně okolnosti předvídané v ustn. § 308 odst. 2) TŘ) se stává rozhodnutím definitivním a meritorním a tvoří tak překážku věci pravomocně rozhodnuté (nicméně je zde možnost pokračovat v trestním řízení, pokud toto rozhodnutí bylo zrušeno v řízení o mimořádném opravném prostředku – dovolání, obnova).

4.3.2. Narovnání dle ustn. § 309 TŘ

Dalším institutem o němž naše české trestní právo hovoří jako odklonu v trestním řízení je narovnání, které je zakotveno v ustn. § 309 až 314 TŘ. V podstatě můžeme hovořit o dohodě mezi obviněným a poškozeným, která je však podmíněna schválením příslušného orgánu a nese procesní důsledky zastavení trestního stíhání

Hlavním smyslem narovnání je, aby sám pachatel důsledně odčinil škodlivé následky trestného činu způsobené poškozenému. Tento zájem stojí před zájmem společnosti na odsouzení a potrestání pachatele v takovém rozsahu, že v případě náhrady újmy poškozeného se trestní stíhání obviněného definitivně zastaví. Kromě toho jsou zde účinky trestní represe nahrazeny povinností pachatele k dalšímu majetkovému plnění nad rámec způsobené škody, které má sloužit obecně prospěšným účelům a odškodnění obětí trestné činnosti.²⁴

²³ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 842

²⁴ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 82

Narovnání je tedy možné charakterizovat jako zvláštní druh dohody mezi obviněným a poškozeným, která je po splnění dalších podmínek schvalována soudem. Uplatní se zejména v případech, kdy stát nemá na trestním postihu pachatele výraznější zájem a dává přednost právě konsensu mezi obviněným a poškozeným.²⁵

Tento druh odklonu nepřichází v úvahu v řízení o trestném činu, kterým nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení. Při neexistenci poškozeného by se neměl obviněný s kým narovnávat a není nikoho, kdo by v roli poškozeného vyslovil s narovnááním souhlas.²⁶

Narovnání plní velmi významnou funkci restituce narušených vztahů pachatele, společnosti a poškozeného, resp. oběti trestného činu. Využití tohoto odklonu představuje významný prostředek trestní prevence, protože pachatel je zde vtažen do problémů poškozeného, aby si uvědomil rozsah, závažnost a dopad všech nepříznivých důsledků spáchaného trestného činu na poškozeného, aby byl motivován se aktivně se podílet na jejich odstranění a sám o sobě pocítil nesprávnost svého počínání, aby si napříště vážil zájmů a hodnot narušených trestným činem a vyvaroval se jejich opakování.²⁷

Narovnání může být schváleno pouze za splnění zákonem kumulativně stanovených podmínek podle § 309 odst. 1 TR:

- a) jde o trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let;
- b) obviněný prohlásí, že spáchal čin (skutek), pro který je stíhán;
- c) uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem;
- d) obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu;
- e) obviněný i poškozený souhlasí s tímto způsobem vyřízení věci;
- f) rozhodující orgán musí považovat tento způsob vyřízení za dostačující.

²⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou. 25. vydání. Praha: Linde, 2007

²⁶ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 82

²⁷ Tamtéž

4.4. Omezení osobní svobody pachatele trestného činu dle ustn. § 76 TŘ

Institut zadržení dle ustn. § 76 TŘ je opatřením (vedle ustn. § 75 TŘ, který řeší zadržení osoby již obviněné ze spáchání konkrétního trestného činu) pomoci něhož je možné v neodkladných a naléhavých případech zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu. Trestní řád v ustn. § 76 TŘ rozlišuje dva základní aspekty zadržení. Prvním případem, který je upraven v odstavci prvním stanoven postup pro zadržení policejním orgánem.

Pro zadržení osoby podezřelé policejním orgánem jsou v ustanovení § 76 odst. 1) stanoveny zákonné předpoklady:

- a) Jde o osobu, která je podezřelá ze spáchání trestného činu – dosud proti ní však nebylo zahájeno trestní stíhání (ustn. § 160 odst. 1) TŘ)
- b) existuje některý z důvodů vazby dle ustn. § 67 TŘ
- c) jde o naléhavý případ (bez zadržení hrozí zmaření nebo ztížení dosažení účel trestního řízení)

K zadržení osoby podezřelé policejním orgánem je třeba předchozího souhlasu státního zástupce. Bez předchozího souhlasu může policejní orgán zadržení provést, jen pokud věc nesnese odkladu a souhlasu státního zástupce nelze předem dosáhnout, zejména byla-li osoba přistižena při trestném činu anebo zastižena na útěku. Tyto obě podmínky musí být dány současně ²⁸

Bezprostředně po zadržení je povinen policejní orgán zadrženého poučit o možnosti si zvolit obhájce, radit se s ním již v průběhu zadržení a o jeho přítomnosti při provádění výslechu dle ustn. § 76 odst. 3) TŘ. Bez přítomnosti obhájce je podezřelý vyslechnut policejním orgánem v případě, že tento své právo nevyužije a obhájce si nezvolí, nebo lhůta pro jeho zvolení marně uplyne či se zvolený advokát ve stanovené době k výslechu nedostaví.

Výslech, který je prováděn po zadržení, se vede ke skutku, pro nějž byl podezřelý zadržen. Tento výslech může přinést nové důkazy pro řízení, nicméně je zde i možnost, že policejní orgán dojde ke zjištění, že podezřelý se uvedeného jednání nedopustil. V tomto

²⁸ Jelínek, J. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007, str. 202

případě je podezřelý neprodleně propuštěn a o propuštění je policejním orgánem vyhotoveno opatření dle ustn. § 76 odst. 4) TŘ.

V opačném případě, když dojde policejní orgán k názoru, že podezřelý svým jednáním naplnil skutkovou podstatu některého z nedbalostních trestných činu v silniční dopravě, vyhotoví usnesení o zahájení trestního stíhání a provede výslech osoby jako již obviněné. Pokud jsou zde důvody vazby policejní orgán nashromážděný materiál předloží k posouzení státnímu zástupci s podnětem k návrhu na vzetí obviněného do vazby. Státní zástupce se zpravidla rozhoduje na základě dosud nashromážděného materiálu, nicméně má možnost provést vlastní výslech, který by sloužil k odstranění některých otázek, které považuje státní zástupce za nutné vyřešit před rozhodnutím o návrhu do vzetí do vazby či propuštění obviněného na svobodu. Zde je nutno připomenout, že vazební důvody jsou omezeny ustanovením § 67 odst. 2 a 3) TŘ. Vše výše uvedené musí policejní orgán a státní zástupce stihnout v zákonné lhůtě 48 hodin, kdy musí být již předat spisový materiál předložen příslušnému soudu s návrhem ke vzetí do vazby. Pokud lhůta vyprší, nezbyvá než obviněného neprodleně propustit na svobodu.

Druhou alternativou je zdražení osoby při spáchání trestného činu dle ustn. § 76 odst. 2) TŘ.

V § 76 odst. 2 je upraveno omezení osobní svobody osoby, která byla přistižena při trestném činu, či bezprostředně poté. Podle tohoto ustanovení smí omezit osobní svobodu takové osoby zadržením kdokoli.

Předpoklady pro omezení osobní svobody podezřelého podle ustn. § 76 odst. 2 jsou:

- a) Přistižení této osoby při trestném činu nebo bezprostředně poté, a
- b) Nutnost zjistit její totožnost, zamezit jejímu útěku nebo zajistit důkazy²⁹

Tuto osobu je však nezbytné policejnímu orgánu, v případě že jde o příslušníka ozbrojených sil nejbližšímu útvaru či jejímu správci. Po předání zadrženého použijí policejní orgány obdobně jako při zadržení dle ustn. § 76 odst. 1 TŘ. Nutno připomenout, že 48 hodinová lhůta se počítá až od předání podezřelého policejnímu orgánu, případně útvaru.

²⁹ Jelínek, Jiří. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007, str. 204

Institut omezení osobní svobody podle ustn. § 76 odst. 2) TŘ, k němuž je oprávněn každý, nejen orgány činné v trestním řízení, je jedním z pozůstatků obecného principu občanské svépomoci (srov. § 6 Obč.z.) v oblasti trestního řízení. Na rozdíl od svépomoci podle občanského zákona může takto jednat kdokoli, tedy i ten, kdo sám není trestným činem poškozen nebo ohrožen. Jeho smyslem je zabránit zmaření účelu trestního řízení tam, kde hrozí nebezpečí z prodlení. Podmínkou pro jeho uplatnění však není skutečnost, že zásah státních orgánů není dosažitelný (i když zpravidla tomu tam bude).

5. Kriminalistické hledisko – metodika vyšetřování

5.1. Zvláštnosti vyšetřování trestných činů v silniční dopravě

Trestná činnost, páchaná v souvislosti se silničními dopravními nehodami (dále jen SDN), má na rozdíl od jiných kriminálních deliktů některá specifika. Především je to osoba pachatele a s tím související jednání pachatele, otázka zavinění, příčin a podmínek, které k SDN vedly a napomohly. Z hlediska osoby pachatele jsou SDN páhány v převážné míře osobami bez kriminální minulosti, jde bezúhonné občany, s větší či menší zkušeností v řízení dopravních prostředků. Zpravidla lze u pachatelů nehody očekávat, že velmi citlivě reagují na jednání policisty na místě dopravní nehody i při dalších úkonech vyšetřování. V daleko větší míře než u jiných kriminálních deliktů lze u nich však očekávat účelovou obhajobu a snahu vinit z dopravní nehody jiného účastníka silničního provozu.

Významným faktorem při dopravních nehodách je stres a zkratkové jednání, jehož typickým projevem je vzdání se pachatele (útěk) z místa SDN nebo požití alkoholických nápojů o nehodě ať již účelově, aby zabránil zjištění, že řídil motorové vozidlo pod vlivem alkoholu, nebo požití alkoholu jako kompenzátoru stresu.³⁰

Trestná činnost páchaná v souvislosti se silničními dopravními nehodami, má na rozdíl od jiných protiprávních činností některá specifika. Především je to osoba pachatele a s tím související jednání pachatele, otázka zavinění, příčin a podmínek, které k silničním dopravním nehodám vedly nebo napomohly.

Silniční dopravní nehody jsou zpravidla souhrnem několika příčin a podmínek. Je typické, že příčina, která vede k trestnému činu, existuje dřív, než pachatele začne s jednáním, jehož důsledkem je spáchání trestného činu, tedy příčina předchází vlastnímu jednání pachatele. Pravidla silničního provozu stanoví podmínky, které je povinen dodržovat každý účastník silničního provozu. Porušením konkrétních podmínek v silniční dopravě je základní příčinou dopravní nehody.³¹

³⁰ Chmelík, J. Vyšetřování silničních dopravních nehod. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998, str. 4

³¹ Porada, Viktor a kol. Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 131

Silniční dopravní nehody svými typickými příčinami a podmínkami vzniku, svým typickým nehodovým jednáním i nehodovou událostí jsou určujícím faktorem pro zvláštnosti předmětu a rozsahů dokazování i pro zvláštnosti předmětu vyšetřování.

5.2. Dokazování

Předmětem dokazování obecně rozumíme okruh zkušeností, které jsou relevantní pro rozhodování a postup orgánů činného v trestním řízení. Patří k nim tři základní okruhy skutečností:

1. Okolnosti důležité k rozhodnutí o věci samotné, tj. skutečnosti rozhodné z hlediska hmotného práva, jako je objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu,
2. Okolnosti důležité pro postup v trestním řízení, např. okolnosti, na základě kterých je rozhodováno o ukončení trestního stíhání odložením věci, zastavením, přerušením trestního stíhání apod.,
3. Okolnosti, které vedly a umožnily spáchání trestného činu a okolnosti umožňující stanovení výše škody.

Rozsahem dokazování rozumíme hranice dokazování, množství a kvalitu důkazů, kterými má být dokladován předmět dokazování.³²

5.2.1. Prvotní ohledání místa a dopravního prostředku jako neopakovatelný úkon

Za prvotní vyšetřovací úkony prováděné při vyšetřování silničních dopravních nehod považujeme:

- 1) Ohledání místa silniční dopravní nehody
- 2) Ohledání dopravních prostředků

³² Chmelík, J. Vyšetřování silničních dopravních nehod. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998, str. 12

- 3) Lékařské prohlídky zraněných osob a ohledání mrtvol
- 4) Zjištění stavu účastníků silniční dopravní nehody alkoholem, případně jinými drogami a léky
- 5) Pronásledování účastníka, který po dopravní nehodě z místa dopravní nehody ujel a, pátrání po vozidle
- 6) Vyžádání vysvětlení od účastníků nehody a očitých svědků

Ohledání místa silniční dopravní nehody

Účelem ohledání místa dopravní nehody je zjištění a zajištění stop a jiných důkazů a skutečností rozhodných pro stanovení příčin nehody a zavinění pachatele.

Zvláštností ohledání místa dopravní nehody je, že při něm jsou použity postupy vyžadující odborné technické znalosti vyšetřovatele a policejních orgánů, zvláště z konstrukce a provozu silničních vozidel. I u dopravních nehod platí zásada systematického a důsledného ohledání místa činu, protože místo dopravní nehody je rozhodujícím nositelem informací – důkazů pro objasnění dopravní nehody. Postup při ohledání místa dopravní nehody se ničím neliší od postupu uplatňovaného při ohledání míst jiných druhů trestných činností.

Ohledání místa dopravní nehody je jedním nejdůležitějších úkonů, neboť se jím zajišťují k trvalému uchování všechny důkazy. Při ohledání je nutné si uvědomit, že na základě ohledání budou třetí osoby, jako je státní zástupce nebo soudce, rozhodovat o zavinění dopravní nehody. Účelem ohledání je zjištění a zajištění stop a jiných důkazů a skutečností důležitých pro stanovení příčiny dopravní nehody a zavinění pachatele.

Na místě dopravní nehody získává výjezdová služba základní údaje o příčinách vzniku dopravní nehody, o průběhu nehodového děje, o následcích dopravní nehody, zajišťuje a provádí ohledání a další prvotní a neodkladné úkony. Při ohledání místa dopravní nehody platí stejný postup jako při ohledání místa činu, to znamená důkladné a přesné ohledání místa nehody. Především jde o zajištění stop a jiných důkazů nebo ohledání mrtvol. Jedná se zejména o brzdné stopy, stopy blokovací, stopy smyků nebo biologické stopy, především stopy krve, daktyloskopické stopy ve vozidle v případech, že řidič, který zavinil dopravní nehodu, tvrdí, že uvedené vozidlo neřídil (pachové stopy). Zajišťováním stop se provádí především fotograficky, u větších nehod pomocí videozáznamů a mluveného slova a při zajišťování biologických stop se využívají různé kriminalistické metody.

Úplnost ohledání místa dopravní nehody je mimo jiné závislá na správném stanovení hranice ohledání, tj. vymezení prostoru, ve kterém bude ohledání provedeno. Prostor ohledání je proto potřebné vymežit dostatečně široce, aby zahrnoval všechny důležité objekty, které se nacházejí na místě dopravní nehody. Místem ohledání není jenom vozovka – pozemní komunikace, kde se nachází nejvíce stop chování vozidla těsně před nehodou, stopy jízdy, brzdění, vybočení apod. , ale i místa přilehlá k vozovce. ³³

Ohledání vozidla

Důležité a v praxi často opomíjené je ohledání motorového vozidla. Dopravní situace na místě dopravní nehody nám zpravidla neumožňuje provést podrobné ohledání vozidla, zejména pokud týká jeho technického stavu. Odborné ohledání technického stavu vozidla požaduje také odborné znalosti, které vyšetřovatel zpravidla nemá. Ohledání motorového vozidla proto zaměřujeme na polohu a funkčnost jednotlivých ovládacích prvků vozidla, podrobně popisujeme stopy na vozidla a jeho poškození. Ohledání motorového vozidla musí být systematické. Doporučuje se sledující postup:

- Typ, barva, registrační značka a základní charakteristika vozidla (č. motoru, podvozku, kde se nachází motor, druh pohonu – na naftu, plyn, benzín nebo jejich kombinace apod.)
- Poslední technická prohlídka vozidla podle karty
- Zajištění tachografického kotouče, proužku nebo jiného záznamového prostředku průběhu jízdy vozidla, pokud je vozidlo opatřeno záznamovým zařízením
- Postavení a zaměření vozidla vzhledem k výchozímu bodu ohledání a ostatním stopám na místě dopravní nehody
- Celková charakteristika rozsahu poškození vozidla
- Podrobný popis poškození vnějších částí vozidla
- Podrobný popis interiéru vozidla

Podrobnější ohledání dopravního prostředku na místě dopravní nehody se zpravidla neprovádí a z technických důvodů není ani možné. Je prováděno až po zajištění vozidla a jeho

³³ Porada, V. a kolektiv. Silniční dopravní nehoda v teorii a praxi. Praha:Linde Praha, str. 149

odtažení nebo přesunutí na útvar policie nebo na místo, které určí znalec. Podrobná technická prohlídka je pak prováděna znalcem a dalšími specialisty.

5.2.2. Výpovědi zúčastněných osob a svědků

Ke zjištění nehodového děje, příčin a podmínek dopravní nehody jsou významným zdrojem informací výslechy svědků a dalších osob zúčastněných na dopravní nehodě. Při výslechu těchto osob hraje důležitou úlohu čas, který negativně ovlivňuje proces zapamatování informací o dopravní nehodě. Z těchto důvodů je potřebné zejména svědky, ale i ostatní účastníky dopravní nehody vyslechnout co nejdříve po nehodě, doporučuje se výslech provést v den nehody, abychom tak předešli vědomému nebo nevědomému zkreslování informací o dopravní nehodě.³⁴

Ve fázi kdy dochází teprve k prošetřování míry zavinění jednotlivých účastníků dopravní nehody, po zahájení úkonů v trestním řízení zpravidla policejní orgán vyhotoví úřední záznam dle ustn. § 158 odst. 6) TŘ. Výslech svědka se v této fázi užije pouze v případech předvídanými v ustn. § 164 odst. 1) TŘ. Až po zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ je možné vyslechnout viníka nehody jako obviněného.

Výslech účastníků silniční dopravní nehody se provádí v řadě případů silničního dopravních nehod na počátku vyšetřování. Není jednoznačně zjištěno, kdo z účastníků silniční dopravní nehody přichází v úvahu jako obviněný, je nutné při jejich výslechu postupovat způsobem, že taktické vedení výslechu každého účastníka silniční dopravní nehody je vedeno, jako tomu bude v průběhu výslechu obviněného.

Výslech obviněného

Za předpokladu, že obviněný, po náležitém poučení o svých právech, nevyužije svého práva odmítnout vypovídat, je přikročeno k vlastnímu výslechu. Nutno připomenout, že obviněný se má právo vyjádřit ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu.

Výslech obviněného je nutné zahájit zpravidla s požadavky na objasnění pravděpodobné příčiny vzniku silniční dopravní nehody, včetně objasnění těch skutečností, které podle názoru vyslýchaného mohly mít výrazný vliv na její další průběh. Cílem je získat

³⁴ Porada, V. a kolektiv. Silniční dopravní nehoda v teorii a praxi. Praha: Linde Praha, str. 170

jisté vysvětlení události, byť subjektivně podané, mnohdy účelově upravené samotným vyslychaným, pokud možno v ucelené podobě také jeho názoru a postojů, které pravdě podobně zaujímá k předmětu výslechu.³⁵

Předmětem výslechu obviněného je objasnění zvláště níže uvedených otázek:

- Zda obviněný vlastní řidičský průkaz opravňující jej k řízení motorových vozidel příslušné skupiny, jaké jsou jeho zkušenosti z řízení motorových vozidel
- Činnost předcházející dopravní nehodě, délka odpočinku před jízdou a délka trvání jízdy, počet přerušování jízdy k odpočinku, jídlo a pití před jízdou a během jízdy, požití alkoholických nápojů, množství, druh a doba posledního požití alkoholu, zdravotní potíže, požití léků atp.
- Jaký byl podle řidiče technický stav vozidla (doba a výsledek poslední technické kontroly)
- Technika a rychlost jízdy
- Viditelnost a přehlednost úseku, kde k dopravní nehodě došlo
- Průběh dopravní nehody a chování jednotlivých účastníků (kdy obviněný zpozoroval hrozící nebezpečí nehody, jak na ně reagoval, použití brzd a signalizačního zařízení, průběh nehody, vznik následků nehody), v čem obviněný spatřuje příčinu dopravní nehody a jak hodnotí svůj podíl na nehodě
- Chování a jednání obviněného a ostatních účastníků po nehodě (poskytnutí pomoci zraněným osobám, snaha o zmírnění následků, provedené změny na místě nehody, manipulace s vozidly, stopami, usmrcenými osobami, ovlivňování dalších účastníků, snaha o utajení nehody, příčiny odchodu, příp. útěku z místa nehody³⁶

Vzhledem k častému popírání viny resp. jejímu zlehčování je nezbytné se na výslech dostatečně připravit. Je nezbytné tedy se seznámit s dosavadními výsledky vyšetřování a postupně, v logické návaznosti, je předkládat obviněnému. Pokud je přítomen obhájce, je samozřejmě možná porada obviněného s ním, avšak pokud již policejní orgán položí otázku, obviněný na ní odpoví již bez porady s obhájcem.

³⁵ Rybář, M. a kolektiv, Kriminalistika, Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů, Plzeň, NAVA, 2008, str. 32

³⁶ Musil, J. a kol. Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1994, str.244

Výslech svědka a poškozeného

Obecně lze konstatovat, že zpravidla každý účastník silniční dopravní nehody má tendenci svalit vinu na druhého účastníka silniční dopravní nehody. Proto je třeba, aby dostal na konci výslechu možnost vyslovit se k tomu, kdo podle jeho mínění nehodu zavinil a z jakých příčin popřípadě aby uvedl další okolnosti ke svému ospravedlnění. Dále je nutné každou výpověď vyslýchaného srovnat s jeho předchozí výpovědí, se získanými poznatky a s výpověďmi ostatních účastníků u silniční nehody, doznání viny podpořit důkazy popřípadě indiciemi a volit všeobecně takový postup, kterým lze nejlépe dospět k objasnění silniční dopravní nehody.³⁷

U výslechu svědka v příbuzném nebo obdobném stavu je nezbytné zdůraznit před započítáním výslechu poučení dle ustn. § 100 odst. 1,2) TŘ o právu odepřít výpověď. Pokud je vyslýchán svědek, který je zároveň i poškozený je současně poučen dle ustn. § 43 TŘ a násl. o možnosti nárokovat v rámci trestního řízení škodu, jež vznikla následkem dopravní nehody.

Výslech svědka má poskytnout výpověď obsahující informace o pozorované události jako celku, o důvodech jeho přítomnosti na místě události, o podmínkách pozorování, rovněž o příčinách postoje vyslýchaného k předmětu výslechu, tj. proč se snaží konkrétní skutečnost zdůraznit, co letmo předchází a co se snaží vyloženě zamlčet. Zpravidla je nutné začít při výslechu s otázkami, podobně jako u výslechu obviněného, co mohlo být pravděpodobnou příčinou silniční dopravní nehody a zejména čím a v jaké rozsahu byl její průběh ovlivněn. Potom se přijde na hlavní část výslechu, na to, co silniční dopravní nehodě předcházelo.

Při výpovědích svědků je potřebné počítat s rozdílným hodnocením zejména rychlosti vozidel, vzdáleností, ale i průběhu dopravní nehody. Další důležitý moment, se kterým je potřebné při výslechu svědků počítat, je u svědků, kteří jsou v určitém vztahu k účastníkům dopravní nehody. Tito svědkové zpravidla svědčí jednostranně ve prospěch účastníků nehody a často vědomě uvádí nepravdy o okolnostech dopravní nehody. Je běžným jevem, že svědkové si v poměrně krátké době vlivem vlastní fantazie a převzatých názorů vytvářejí vlastní představu o průběhu dopravní nehody. Postupem času této své představě sami věří a vydávající za pravdivý obraz nehodové události.

³⁷ Rybář, M. a kolektiv, Kriminalistika, Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů, , Plzeň, NAVA, 2008, str. 33

Cílem výslechu svědků je získání informací o okolnostech dopravní nehody, které přispějí k objektivnímu objasnění nehodového jednání a nehodové události, zjištění příčin a podmínek, které vedli k dopravní nehodě.

5.2.3. Znalecká zkoumání, lékařské zprávy

V průběhu vyšetřování dopravní nehody nastává situace, kdy ani zkušenější vyšetřovatel se neobejde bez pomoci kvalifikované pomoci v podobě soudního znalce. Soudní znalec se tedy nepřibírá, pokud pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení postačí běžné znalosti a praktické znalosti získané školním vzděláním a výchovou.

Pro objasnění konkrétních skutečností důležitých pro trestní řízení, které vyžadují odborné znalosti, trestní řád orgánům činným v trestním řízení umožňuje přibrání znalce. „Znalec je osoba se speciálními odbornými znalostmi a vědomostmi v určitém oboru (např. v oboru zdravotnictví, psychologie, chemie, stavebnictví, kriminalistiky, která pak zahrnuje zejména balistiku, daktyloskopii, písmoznalectví, mechanoskopii apod.), která tyto své znalosti a vědomosti využívá k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.³⁸

Znalci jsou zapsáni v seznamu znalců krajských soudů nebo Ministerstva spravedlnosti nebo se jedná o ústavy nebo jiná specializovaná pracoviště se zaměřením na znaleckou činnost. Pokud není osoba zapsána v seznamu znalců, může být ustanovena, jestliže není pro daný obor žádný znalec zapsán nebo pokud zapsaný znalec nemůže úkon provést nebo jestliže provedení by bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi a náklady. Takto ustanovený znalec musí složit, u jím stanoveného orgánu slib. V současné době se vyšetřování zejména závažnějších dopravních nehody neobejdou bez znaleckého zkoumání hned z několika oblastí.

Nejčastěji jsou při dopravních nehodách přibráni znalci z oboru:

- dopravy k vypracování analýzy nehodového děje
- všeobecného strojírenství a ekonomiky – posouzení technického stavu dopravních prostředků a ocenění vzniklé škody na nich
- zdravotnictví

³⁸ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 443

- soudního lékařství k rozsahu újmy na zdraví a mechanismu jejího vzniku, k dopočtu alkoholu, k pitvě (dva znalci)
- toxikologie k rozboru odebraného biologického materiálu,
- psychiatrie k posouzení duševního stavu, míry ovlivnění alkoholu a návykových látek,
- soudní psychologie také k posouzení duševního stavu a osobnosti,
- neurologie k činnosti mozku.

Zpravidla se ke znaleckému zkoumání přibírá jeden soudní znalec, jsou však oblasti kdy je taxativně uvedena povinnost přibrání dvou soudních znalců (např. soudní lékařství, vyšetření duševního stavu). V případě potřeby je umožněno soudnímu znalci přibrat konzultanta.

Znalec je přibrán opatřením. Toto opatření, kromě označení věci v níž je přibrán a dat o znalci, obsahuje také otázky, na něž má soudní znalec odpovědět. Nedílnou součástí je i poučení o možnosti podat si ve věci námitky. Námitky je možno vznést:

- z důvodů, které stanoví zákon (týká se pochybnosti o podjatosti k věci)
- proti odbornému zaměření znalce (přibrání znalce z nesprávného oboru či odvětví v návaznosti na jeho odborné znalosti a erudici)
- proti formulaci otázek položených znalci

Námitky je možné vznést kdykoliv v průběhu trestního řízení, jakmile byl znalec orgánem činným v trestním řízení přibrán, ale i kdykoli později, když se pro ně objeví důvod. Navíc je možné námitky vznést i v rámci opravného prostředku proti meritornímu usnesení.³⁹

I když příslušné ustanovení nedovozuje konkrétní osoby, které námitku mohou, podat lze logicky dovést, že se jedná o osoby, které jsou o přibrání znalce vyrozuměny.

Výsledkem znaleckého zkoumání je písemná forma, nazývá se znalecký posudek. Skládá se obecně z nálezu, posudku a znalecké doložky. Posudek musí být vždy přezkoumatelný (tj. v posudku musí být např. uvedena data z nichž znalec vycházel). V žádném případě by se znalec neměl odchýlit od své odbornosti a zabývat se otázkami z jiného oboru či otázkami právními (např. u analýzy dopravních nehod v závěru znalec konstatuje, že

³⁹ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 447

z technického hlediska je viníkem konkrétní osoba). Právní posouzení je však ponecháno na orgánech činných v trestním řízení.

Specifickým znaleckým zkoumáním, nejen při dokazování u silničních dopravních nehod, jsou kriminalistické expertízy, které provádějí specializovaná pracoviště Policie ČR. Jsou jimi Kriminalistický ústav a na úrovni bývalých krajů Odbory kriminalistické techniky (OKTE).

Tato pracoviště odborně vyhodnocují zajištěné stopy na místě činu a provádějí tzv. expertízy (srovnávání a vyhodnocování sporného a srovnávacího materiálu) – trasologické (stopy pneu a obuvi), daktyloskopické (nejsou u dopravních nehod tak obvyklé), mechanoskopické (úlomky střepeň a jiných částí vozidel, vznik poškození pneu - defektoskopie), biologické (krev, tělní sekret, nedopalky) a chemické (barvy, mazadla, pohonné látky).

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., zřejmě ve snaze odstranit nadbytečné přibírání znalců v jednoduchých případech v § 105 odst.1) TŘ řešení odborných otázek v trestním řízení uvádí tak, že znalecký posudek se vyjádří teprve tehdy, jestliže pro složitost posuzované otázky nepostačuje odborné vyjádření.⁴⁰

Orgán činný v trestním řízení hodnotí podaný znalecký posudek volně jako každý jiný důkaz – jednotlivě i ve spojitosti s ostatními relevantními důkazy provedenými ve věci. Znalecký posudek není apriorně nedotknutelný a nevyvratitelný důkaz.⁴¹

Lékařská zpráva

Pokud dojde při dopravní nehodě k zaviněnému zranění osoby, je nezbytné pro správné posouzení právní věci získat lékařskou zprávu o rozsahu zranění, které poškozený utrpěl v důsledku dopravní nehody.

Za odborné vyjádření se v jednodušších případech (oproti složitým otázkám, kdy je třeba přibrat soudního znalce) se v praxi považuje lékařská zpráva o zranění poškozeného a s ním otázkách souvisejících.

⁴⁰ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 444

⁴¹ Jelínek, Jiří. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007, str. 289

Smyslem lékařské zprávy je získat, zpravidla od ošetřujícího lékaře, informace pro potřeby trestního řízení o zdravotní stavu poškozeného (na základě zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu je nezbytný souhlas osoby, na níž je lékařská zpráva vyžádána).

K dotazům patří zejména:

- Rozsah a popis zranění, které utrpěl poškozený při dopravní nehodě
- Délka léčení, případně pracovní neschopnosti
- Pokud došlo ke zhoršení předchozích zranění v jakém rozsahu a s jakými následky
- Informace o omezení na běžném způsobu života (nutnost pomoci další osoby při základních biologických potřebách apod.)
- Sdělení o případných trvalých následcích (jak se projeví v budoucnu)

Na základě předložené lékařské zprávy orgány činné v trestním řízení zváží, jak se tyto informace projeví na dosavadním průběhu vyšetřování. Může dojít ke zpřísnění dosavadní právní kvalifikace či naopak ke zmírnění. V neposlední řadě však může lékařská zpráva přinést další otázky, které bude nutno odstranit až následným znaleckým posudkem (např. mechanismus a rozsah zranění neodpovídá dosud zjištěnému průběhu dopravní nehody získané výpovědi apod.)

Lékařská zpráva je považována za listinný důkaz.

5.2.4. Vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě

Vyšetřovací pokus (experiment)

Vyšetřovací experiment je samostatný vyšetřovací úkon založený na pokusném rekonstituování (opětovném vytvoření) prověřovaných okolností trestného činu a výsledku plánovitě měněných podmínkách za účelem objasnění objektivní možnosti těchto okolností a jejich vztahu ke konkrétní události trestného činu.⁴²

⁴² Rybář, M. a kol., Základy kriminalistiky. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, str. 159

Vyšetřovací pokus je úkon, kterým se zjišťuje, ověřuje nebo upřesňuje pozorování v uměle vytvořených podmínkách, zda se určitá skutečnost, která má význam pro trestní řízení, stala nebo mohla stát určitým způsobem a za určitých podmínek. Rozhodující podmínkou úspěšnosti a vypovídací schopností vyšetřovacího pokusu je zajištění objektivnosti jeho výsledků, objektivnosti hodnot vyšetřovacím pokusem zjišťovaných.

Většinou se provádí za konzultace a účasti znalce z oboru dopravy, neboť se jím nejčastěji ověřují skutečnosti zjištěné jeho znaleckým zkoumáním, které bývá často pomyslným stupínkem v důležitosti před vyšetřovacím pokusem. Zejména v případech dopravních nehod se jedná o úkon blížící se svou podobností až rekonstrukci, kdy částečnou simulací za co nejpodobnějších podmínek místa a doby nehody můžeme vyvrátit určitá výsledkem zjištěná tvrzení. Identičnost podmínek vyšetřovacího pokusu je nutné dodržet v místě vyšetřovacího pokusu, stavu a vlastnosti místa, a viditelnosti v místě dopravní nehody.

Běžně jsou předmětem vyšetřovacího pokusu: zjišťování dohlednosti v místě nehody, výhledu z vozidla, rychlosti a směru jízdy vozidla či chodce, akcelerační nebo brzdny účinek vozidla, ověření slyšitelnosti zvukových výstražných signálů, změření intervalů náběhových fází na světelných signalizačních zařízeních, případně další okolnosti, které vyplývají z vyšetřování dopravní nehody. Zásadně se neprovádějí vyšetřovací pokusy, při kterých by byla ohrožena bezpečnost aktivních účastníků, např. zjišťování možné rychlosti pro průjezd zatáčkou.⁴³

Dokumentace průběhu a výsledku vyšetřovacího pokusu se zaznamenává do protokolu. Součástí tohoto protokolu základní všeobecné údaje (místo, čas, podmínky, dopravní prostředky apod.), v prostřední části je zaznamenán vlastní pokus včetně zjištěných výsledků. Závěrečné fázi slouží k vyjádření se jednotlivých zúčastněných osob, uvedení způsobu dokumentace a po náležitém poučení k jejich podpisu.

Od vyšetřovacího experimentu je nezbytné odlišit technický experiment znalce, k jehož provedení je znalec oprávněn v rámci vypracování znaleckého posudku. Hranici mezi znaleckým a vyšetřovacím experimentem nelze přesně stanovit, avšak soudní znalec je oprávněn zkoumat a oprávněn provádět práce sloužící pro potřeby jeho znalecké činnosti.

⁴³ Bradáč, A. a kol. Soudní inženýrství. Brno: Cerm akademické nakladatelství, 1999, str. 197

Rekonstrukce

Zatímco experiment umožňuje modelování jednotlivých epizod nehodového děje, rekonstrukcí je možné vytvořit komplexní dynamický materiální model celé nehodové události a doplnit chybějící informace. Tím lze významně přispět k objektivnímu poznání příčinných vztahů rozhodných pro kvalifikaci nehody.⁴⁴

Rekonstrukcí dopravní nehody rozumíme obnovení původní situace průběhu dopravní nehody v relativně stejných podmínkách, za použití původních předmětů a prostředků na základě nashromážděných důkazů vyšetřováním.

Tento úkon zahrnuje v sobě stanovený souvislý celek jednání pachatele (popřípadě svědků, poškozených), který spočívá v obnovení situace a okolností, za kterých byl trestný čin spáchán, nebo které k němu mají podstatný vztah. Účelem je rekonstruovat původní podmínky předchozí události, celkovou, popřípadě dílčí situaci a skutkové okolnosti případu. Policejní orgán provede rekonstrukci pouze tehdy, je-li toho třeba k objasnění věci a jiné důkazy provedené v trestním řízení k tomu nepostačují. Rozdíl v porovnání s vyšetřovacím pokusem spočívá v celistvém opakování zjišťovaného děje, pokud jde o postup při rekonstrukci. Rekonstrukci za účasti mladistvého nebo osoby mladší patnácti let lze provést jen tehdy, nehrozí-li narušení jejich duševního nebo mravního vývoje. Pokud lze účelu rekonstrukce dosáhnout jiným způsobem, policejní orgán od ní upustí. Dokumentace je prováděna obdobně jako u vyšetřovacího pokusu.

Prověrka na místě

Okamžik, kdy faktickou osobní přítomnosti osoby (obviněný, poškozený, svědek) na místě dopravní nehody doplňujeme nebo zpřesňujeme údaje důležité pro trestní řízení, nazýváme prověrkou na místě. Prověrkou na místě můžeme zejména zjistit zda k dopravní nehodě skutečně mohlo dojít způsobem uvedeným ve výpovědích účastníků dopravní nehody, zda skutečně výhledové poměry umožňovali pozorovat děj dopravní nehody, tak jak jej

⁴⁴ Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007 str. 204

popsali se svých výpovědích. Pro postup při prověře na místě se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu.

Plánování a protokolace vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě

Vyšetřovací pokus a rekonstrukce, popř. prověrka na místě se musí řádně předem připravit a naplánovat. Zabezpečit přítomnost potřebného počtu k tomuto úkonu potřebných osob – k zajištění místa, ke střežení obviněného, pokud je zadržen nebo ve vazbě, přítomnost nezúčastněné osoby a je-li toho třeba, lékaře a znalce. O době a místě konání těchto úkonů je třeba v dostatečném časovém předstihu vyrozumět osoby, kterým tuto možnost trestní řád ukládá.

K úkonům, které souvisejí s vyšetřovacím pokusem, nesmí být podezřelý, obviněný a svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován. Pro účast osoby mladší patnácti let se přiměřeně užije ustn. § 102 TŘ.

U dopravních nehod se jedná se o velmi náročnou činnost po nejen stránce organizace (dokonalé zajištění místa dopravní nehody, shodné povětrnostní podmínky jako v době dopravní nehody, totožnost dopravních prostředků, bezpečnost osob, apod.) ale i vytyčení jeho provedení (co si od vyšetřovacího pokusu slibujeme, že zjistíme).

Pokud je činnost některého z účastníků vyšetřované události demonstrována figurantem, je nezbytné dbát na to, aby se figurant alespoň přibližně výškou, věkem a oblečením podobal tomu, jehož jednání demonstruje. O úkonu je sepsán protokol, který musí kromě povinných náležitostí obsahovat účel a cíl úkonu, údaje o době a místě provedení úkonu, o podmínkách, za nichž byl úkon prováděn, podrobný popis všech dílčích úkonů (pokusů) a jejich výsledky, prohlášení jednotlivých účastníků úkonu, zda zápis odpovídá jeho průběhu a dosaženým výsledkům, podpis policisty, který protokol sepsal, a podpisy osob, které byly úkonu přítomny. Přílohou protokolu je zpravidla foto (video) dokumentace tohoto úkonu, byla-li zpracována, popř. i situační náčrtek.

6. Kazuistika konkrétního případu a jeho rozbor

K rozboru byla vybrána dopravní nehoda, která oproti běžným dopravním nehodám nese určitá specifika.

Nyní je popsán vlastní skutkový děj z usnesení o zahájení trestního stíhání pro trestný čin Ublížení na zdraví dle ustn. § 224 odst. 1,2) TZ (tehdy platného) proti obviněnému řidiči nákladního vozidla L.Š. :

kterého se dopustil tím, že 22. srpna 2005 v době kolem 13.00 hodin jako řidič nákladní soupravy tvořeném tahačem zn. Volvo a návěsem zn. Schwarzmuller při jízdě v uzavřené obci Chrudim, po ulici Poděbradova, ve směru od kruhového objezdu u BČ Shell na kruhový objezd Bída, nesledoval dostatečně situaci v silničním provozu a nepřizpůsobil jízdou přítomnosti dalšího účastníka silničního provozu, neboť v době, kdy byl předjížděn cyklistou J.O. jedoucím na jízdním kole zn. Favorit, vybočil z původního směru jízdy vlevo a zvýšil rychlost nákladní soupravy v okamžiku, kdy se již předjíždějící cyklista zařazoval před předjížděnou nákladní soupravu, čímž došlo ke střetu mezi přední částí tahače a cyklistou, který po pádu pod nákladní soupravu utrpěl devastující zranění hlavy kterým na místě podlehl

Specifikum nespočívá ani tak ve fatálním následku této dopravní nehody, ale v obtížnosti vyšetřování této dopravní nehody.

Vzhledem k tomu, že dopravní nehoda měla smrtelný následek cyklisty vyjel na místo dopravní nehody kromě Skupiny dopravních nehod i policejní vyšetřovatel a kriminalistický technik Služby kriminální policie a vyšetřování, v jejichž teritoriální kompetenci se dopravní nehoda stala.

Během dokumentace dopravní nehody skupinou dopravních nehod se na základě žádosti policejního vyšetřovatele dostavil na místo soudní znalec pro základní obor doprava, odvětví doprava silniční a městská se specializací posuzování příčin dopravních nehod a pro základní obor strojírenství, odvětví strojírenské všeobecné se specializací na posuzování technického stavu motorových vozidel a opravárenství.

Další ohledání místa dopravní nehody a vozidel již probíhalo za vzájemné spolupráce policistů a soudního znalce zejména v oblasti zaměření a dokumentace dopravní nehody a zajištění stop.

Ohledáním bylo zjištěno, že jízdní souprava se nenachází na místě střetu s cyklistou, ale zastavila několik desítek metrů od pravděpodobného místa střetu. Za pravým předním kolem se nacházelo tělo cyklisty. Tělo cyklisty utrpělo v důsledku dopravní nehody devastující zranění hlavy, které se neslučovalo s dalším životem. Jízdní kolo se nacházelo cca 30 m za zadní části jízdní soupravy. O tom, že došlo k porážení tohoto jízdního kola v místě jeho nálezu svědčily i rycí stopy ve vozovce od součástí jízdního kola.

Provedeným vytěžením řidiče jízdní soupravy na místě dopravní nehody bylo zjištěno, že o střetu jím řízené jízdní soupravy s cyklistou vůbec neví. Uvědomil si přítomnost nějakého cyklisty na pravé straně svého vozidla, který přijížděl z vedlejší silnice. Tento byl dle slov natolik vzdálen, že mu po průjezdu křižovatkou již dále nevěnoval pozornost a soustředil se na další křižovátku, v níž chtěl původně odbočit doprava. Neboť však záhy rozpoznal, že nejde o místo kam, chtěl odbočit, pokračoval dále v přímém směru do centra města. Po ujetí několika desítek metrů mu však chodci na chodníku signalizovali, aby zastavil. Po vystoupení z vozidla zjistil, že za pravým předním kolem se nachází tělo nějaké osoby. O tom jak se dostala tato osoba pod jeho jízdní soupravu neví. Jako jedinou možnost uvedl, to musel být cyklista, který přijel z pravé strany a narazil mu do pravého boku návěsu. Z výpovědi řidiče jízdní soupravy tedy nebylo možné ani dovodit jak se ke střetu s cyklistou došlo.

Krom zmíněného řidiče nepodařilo na místě dopravní nehody zajistit žádného dalšího svědka, který by podal vysvětlení k předmetné dopravní nehodě.

Na základě vytěžení řidiče bylo pokračováno v ohledávání vozidla soudním znalcem. Tento prohlídkou pravého boku nezjistil žádného poškození, které by svědčilo o nárazu cyklisty do pravého boku jízdní soupravy. Naopak prohlídkou předního rámu tahače jízdní soupravy našel čerstvé vrypy v barvě a následně ve spodní části vozidla i místa nových otěrů a na pravém předním kolem byly zajištěny zbytky biologické tkáně (mozku). Tímto zkoumáním na místě bylo tedy zjištěno, že ke střetu mezi jízdní soupravou a cyklistou došlo

v době, kdy se cyklista nacházel před přední částí, tedy nikoli po nárazu do pravého boku návěsu.

Další důležité údaje poskytl i kotouček do záznamového zařízení (tachografu), jehož následným vyhodnocením byla zjištěna v době střetu rychlost jízdní soupravy nepřevyšující 25 km h⁻¹. Dle předložených nákladových listů byla hmotnost nákladu 17.180 kg.

Přejetím jízdního kola došlo k celkové deformaci rámu, včetně obou kol a příslušenství. Kolo bylo celkově destruktivně poškozeno.

Při dopravní nehodě byla vozovka navlhá. Postupným vysýcháním vozovky se postupně objevily další stopy, které by ohledáním za mokra zůstaly latentní.

Při následné jízdní zkoušce, kterou provedl soudní znalec následujícího dne, byla vyloučena i technická závada na jízdní soupravě.

Dne 22.5.2005 policejní vyšetřovatel zahájil za užití ustn. § 158 odst.3) TŘ úkony v trestním řízení. Po provedeném vytěžení dle ustn. § 158 odst. 5) TŘ (tehdy platné znění), vyslechl řidiče jízdní soupravy. Následovalo vyhotovení opatření na znalecké zkoumání. Kromě již shora zmíněného znalce byli přibráni znalci z oblasti soudního lékařství ke zjištění rozsahu zranění včetně uvedení příčiny úmrtí. Provedenou dechovou zkouškou byl alkohol u řidiče vyloučen. Vzhledem k úmrtí poškozeného, byl přibrán soudní znalec z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie se zaměřením na toxikologickou analýzu.

Ze znaleckého posudku soudních lékařů bylo zjištěno, že příčinou úmrtí cyklisty byl výhřez mozku. Znalci současně potvrdili, že úrazové změny zjištěné při pitvě na cyklistovi odpovídají sražení cyklisty nákladním vozidlem s následným smýkáním po tvrdé vozovce. V neposlední řadě konstatovali, že před úmrtím byl cyklista zdrav a k úmrtí došlo v přímé souvislosti s úrazem.

Ani provedeným rozborem z oblasti toxikologie nebylo zjištěno, že by ve vzorcích biologického materiálu byly prokázány nějaké léky, omamné látky či jejich metabolity, které by ovlivňovali chování nebo jednání cyklisty.

Jak již bylo výše konstatováno, kromě řidiče jízdní soupravy nebyl na místě zjištěn žádný další svědek. Zde policejní vyšetřovatel použil možnosti požádat prostřednictvím tiskového mluvčího prostřednictvím médií o pomoc při objasňování této dopravní nehody.

Ani přes tuto výzvu se nepodařilo žádného svědka k předmětné dopravní nehodě ustanovit. Objevil se však svědek, který alespoň naznačil směr, odkud se cyklista pohyboval. Jel od kruhového objezdu ve směru jízdy nákladní soupravy.

Na základě výše uvedených informací dokončil soudní znalec z oblasti dopravy svůj znalecký posudek, v němž konstatoval, že předjel jízdní soupravu vlevo a byl sražen v době, kdy se zařazoval před přední část nákladního vozidla a tedy viníkem dopravní nehody je řidič jízdní soupravy.

Po konzultaci s dozorujícím okresním státním zástupcem bylo ve věci zahájeno trestní stíhání řidiče nákladní soupravy. Po zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1) TŘ pro trestný čin ublížení na zdraví dle ustn. § 224 odst. 1,2) TZ byl prakticky pouze vyslechnut řidič jako obviněný a po doložení osobních materiálů (rejstřík trestů, opis z karty řidiče a pověsti z místa bydliště), byl podán návrh na podání obžaloby. Řidič byl nakonec odsouzen okresním soudem k podmíněnému trestu odnětí svobody a k zákazu činnosti a proti tomuto rozsudku se již neodvolal.

Jak již bylo konstatováno je tato dopravní nehoda specifická v tom, že k odsouzení prakticky došlo na základě stop zajištěných na místě dopravní nehody a vypracovaných znaleckých posudků (přílohou této diplomové práce je znalecký posudek z oboru dopravy, usnesení o zahájení trestního stíhání a rozsudek okresního soudu)

7. De lefe ferenda

Jak již bylo v průběhu diplomové práce několikrát zmíněno, nedbalostní trestné činy v silniční dopravě mají v ostatní trestné činnosti zvláštní postavení. Kromě způsobu vyšetřování se tato zvláštnost dotýká i osoby pachatelů, kteří se tohoto protiprávního jednání dopouštějí. Samozřejmě nelze zcela paušalizovat, ale ve velké míře se trestné činnosti dopouští řidiči, kteří do doby dopravní nehody mají čistý rejstřík trestů a maximálně se tu a tam objeví v evidenční kartě řidiče špatné parkování či malé překročení rychlostí.

Z toho vyplývá, že dopravní nehodě ve své podstatě představují pro tyto osoby velmi stresovou situaci v jejich životě, pro mnohé se jedná o první (a často i poslední) setkání s trestním právem vůbec. Ve své podstatě lze konstatovat, že obviněný a poškozený se setkali na špatném místě ve špatnou dobu. O to více však překvapuje skutečnost, že za podobné jednání s podobným škodlivým následkem státní zástupce jednoho okresního státního zastupitelství ve věci rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání, zatímco v sousedním okrese za podobnou dopravní nehodu je obžalovaný málem poslán do výkonu trestu odnětí svobody s maximálním zákazem činnosti.

V budoucí novelizaci trestního řádu má být odklonům v trestním řízení věnována samostatná část. Novelizace vychází ze stávající právní úpravy. K novinkám se řadí podmíněné zastavení trestního stíhání s dohledem a odbornou veřejností velmi diskutovaná dohoda o vině a trestu.

V rámci odklonů bude možno ukládat více druhů přiměřených omezení a povinností než podle platné právní úpravy (např. absolvovat probační program, nenavštěvovat určité akce nebo zařízení, nepřechnovat předměty, který by nesloužily k páčání trestné činnosti, neměnit bez předchozího oznámení bezdůvodně své zaměstnání, neměnit bez předchozího souhlasu své bydliště apod.) a bude možno také přijmout závazek obviněného na odpracování určitého počtu prospěšných hodin. U podmíněného zastavení trestního stíhání s dohledem probačního úředníka se počítá s prodloužením horní hranice zkušební doby. U narovnání má být upraven výčet trestných činů, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a

poškozeným, přičemž mají být vyloučeny případy, kdy poškozeným je stát nebo územně samosprávný celek.⁴⁵

V době práce na této diplomové práci procházela čtením novelizace trestního řádu, která kromě jiného obsahovala i nový prvek spočívající v dohodě o vině a trestu. Přestože tento způsob řešení věci je v zahraničí rozšířen v českém trestním právu se jedná o věc novou. Vzhledem k tomu, že příslušným legislativním procesem novelizace dosud neprošla, pokusím se pouze o základní nastínění.

Cílem tohoto institutu je zajištění pružného a efektivního modelu řízení, který respektuje práva obviněného a pro oběti trestného činu ochrana před sekundární viktimizací, jelikož nemusí opakovaně svědčit v řízení před soudem. Základní podstata spočívá v tom, že státní zástupce sjedná za účasti obhájce obviněného dohodu o vině a trestu, kterou následně ve veřejném zasedání schválí soud. Sjednávání může být přítomen i poškozený, který má ze zákona nárok na náhradu škody. Tento institut je zjednodušený postup řízení v případech, že obviněný prohlásí, že se cítí být vinen ze spáchání skutku, za který je stíhán, kdy je toto patrné i z dosud provedených důkazů. Dohoda je ohledně trestu (nebo ochranného opatření) a náhradě škody (zadostiučinění). Soud může dohodu odmítnout, pokud shledá procesní vady, nebo z důvodu její zjevné nepřiměřenosti nebo nesprávnosti.

Již v době vytvoření odklonů v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání se objevily názory, že se vytváří prostor umožňující korupční jednání případně vykoupení se z viny za protiprávní jednání. Nejinak tomu je tomu nyní, kdy se zmíněná dohoda se stala předmětem velké diskuze odborné veřejnosti.

Právě u silničních dopravních se nedomnívám, že se jedná o obchodování se spravedlností, ale o praktický nástroj, který umožní orgánům činným v trestním řízení postupovat efektivněji než dosud. Ano, je nutno mít na paměti, že může skutečně dojít ke zneužití tohoto institutu, k vynuceným přiznáním, krytí dalších spolupachatelů nebo skutečných pachatelů, ale také k nevyšetření a neodhalení další trestné činnosti. Nedbalostní trestné činy v silniční dopravě jsou však natolik specifické, že bych se tohoto u nich neobával.

⁴⁵ <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=49696>

8. Shrnutí a závěr

Doprava a silniční doprava zvláště se stala již nedílnou součástí našeho života. V posledním desetiletí došlo k takovému jejímu nárůstu, že zůstává otázkou, kdy bude překročena únosná hranice. Ve srovnání s ostatními typy dopravy (železniční, vodní a letecká) vychází silniční doprava jako doprava, která se nejvíce podílí na poškozování našeho životního prostředí a dochází při ní k největšímu počtu úmrtí. Bohužel, vlak, loď ani letadlo nemohou vždy přepravit náklad či osoby do míst, kam může pouze silniční motorové vozidlo. Je tedy zřejmé, že silniční doprava bude ještě dlouhá léta páteří přepravy osob a nákladu nejen v České republice a na zemi vůbec.

Ze statistik vyplývá skutečnost, že více než 94 procent silničních dopravních nehod zavíní lidský faktor. Zbývající procenta dopadají na objektivní příčiny, kam se řadí také žalostný stav našich pozemních komunikací.

Jedině kvalitní vyšetření stávajících dopravních nehod mám umožní nalézt příčiny těchto nehod a z těchto příčin se poučit.

Již dávno je tomu, kdy se řešily dopravní nehody v hospodě u piva, neboť v České republice je každý řidič odborník přes dopravní silniční nehody.

Vyšetřování dopravních nehod je v našem státě na velmi vysoké úrovni. Patří již k dlouholeté tradici, že vyšetřováním dopravních nehod se zabývají specializovaní policisté. Existují kriminalistické metodiky pro vyšetřovatele, kteří se zabývají i těmi nejzávažnějšími dopravními nehodami. Náš právní řád obsahuje poměrně moderní zákon o provozu na pozemních komunikacích. Trestní zákoník reaguje výčtem protiprávních jednání, které lze porušit nejen v silniční dopravě. Trestní řád poskytuje orgánům činným v trestní řízení řadu důkazních prostředků a postupů, které jim nakonec pomohou kvalifikovaně rozhodnout o konkrétním viníkovi dopravní silniční nehody. Novelizace právních norem se navíc snaží reagovat na potřeby praxe. V této souvislosti je možno zmínit poslední novelizaci ustn. § 158 odst. 6) TŘ, který umožňuje za zákonem stanovených podmínek úřední záznam jako důkaz užít v řízení před soudem.

Přesto se najdou problematická místa, která jsou předmětem široké diskuze:

- nejednotnost názoru při „spoluvině“ druhého účastníka na právní kvalifikaci pachatele (jedná se případy, kdy i poškozený svým chováním na pozemní komunikaci významně ovlivní chování řidiče, kterému je následně kladena vina za vznik a průběh dopravní nehody)
- trestní postih dalšího účastníka silničního provozu, který sice nebyl přímým účastníkem silniční dopravní nehody, ale jeho jednání fakticky vyvolalo kolizní situaci (např. vozidlo při předjíždění „udělá myšku“ a v důsledku tohoto manévru dojde ke střetu dalších vozidel)

Tato diplomová práce nemůže obsáhnout všechny aspekty vyšetřování nedbalostních trestných činů v silniční dopravě. Snažila se dotknout alespoň těch nejdůležitějších témat. Závěrem lze pouze konstatovat, že prakticky neexistují dvě stejné dopravní silniční nehody, každá má nějaká specifika, každá při vyšetřování vyžaduje specifický přístup.

Summary

My diploma thesis is focused on negligent crimes in traffic from the legal and criminalistic point of view.

The topic of the law is explained in the first part. I begin with the basic penal code term definition, Then we look at the particular establishment which can be broken by participants is traffic.

The following part of diploma thesis deals with the way of particular crime solution with respect to a procedure before the prosecution beginning. The next topic discussed is the prosecution beginning and prosecution closing.

The criminalistic point of view is focused on proving of particular crimes. The traffic accident scene investigation and participating car investigation belong to this proofs. The traffic and medical expert reviews can be the next proof. The important way of proof achievement are statements of participants (both suspect person and injured person).

The mentioned methods are shown in the practical part of diploma thesis. The particular traffic accident with dead was chosen.

This diploma thesis of course cannot cover all parts of investigation of negligent crimes. There are only several points of view discussed.

Seznam použité literatury

Knižní tituly

- 1) Bradáč, A. Soudní inženýrství. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1999. 719 s.
- 2) Císařová, Dagmar,; Fenyk, Jaroslav,; Gřivna, Tomáš. Trestní právo procesní. Vyd. 1. Praha : ASPI, 2008.
- 3) Čechot, V. a kol. Dopravné nehody. Bratislava : Vydavatelstvo a nakladateľstvo respo, spol. s r.o., 2003,
- 4) Drahotský, I. a Šaradín, P. Dopravní politika. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003, 128 s.
- 5) Hugemann, W. (Hrsg.) Unfallrekonstruktion. Münster, 2007. ISBN 3 00 019419 3
- 6) Havlík, K. Psychologie pro řidiče. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-542-3
- 7) Chmelík, J. Vyšetřování silničních dopravních nehod. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998
- 8) Chmelík, J. a kol., Rukověť kriminalistiky. Plzeň, Aleš Čeněk, 2005
- 9) Jelínek, Jiří. Trestní právo procesní. 5., aktualiz. vyd., nakl. Linde 1. vyd. Praha : Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-641-9.
- 10) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 2.vydání, Praha, Eurolex Bohemia, 2003,
- 11) Kratochvíl, Vladimír; Fenyk, Jaroslav; Kalvodová, Věra; Kuchta, Josef; Sotolář, Alexander; Šturma, Pavel; Válková, Helena; Hulmáková, Jana; Stočesová, Simona. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009. 797s.
- 12) Musil J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007,
- 13) Porada, Viktor a kol. Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 231 s. 978-80-7380-042-0
- 14) Porada, V. a kolektiv. Silniční dopravní nehoda v teorii a praxi. Praha: Linde Praha, 2000. ISBN 80-7201-212-6
- 15) Porada, V. Kriminalistika. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 312 s. 978-80-7380-038-3
- 16) Straus, J. Kriminalistická metodika. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 320 s. 978-80-7380-124-3
- 17) Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000,

18) Šámal, Pavel. Trestní zákoník I : komentář : § 1-139/. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.

19) Šámal, Pavel. Trestní zákoník II : komentář : § 140-421. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-178-9.

20) Rybář, M. a kolektiv, Kriminalistika, Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů, , Plzeň, NAVA, 2008. ISBN 978-80-7211-275-3

21) Rybář, M. a kol., Základy kriminalistiky. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2001 str. 159

Časopisy

Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminalistika, 2008, č. 1, s. 22 (zdroj www.mvcr.cz)

Právní předpisy

zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 361/2000 Sb.,o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní prameny

<http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=49696> (Server Ministerstva spravedlnosti)

www.aspi.cz (Server právních informací České republiky)

www.mvcr.cz (Server Ministerstva vnitra České republiky)

www.mdcz.cz (Server Ministerstva dopravy České republiky)

Další tituly vztahující se k tématu

1) Čermín, S. a kol.: Kriminalistika – dopravní nehody. Praha : SPN, 1968

2) Friml, K.: K některým otázkám obhajoby v dopravních věcech. Trestněprávní revue, 2008, 4, s. 97

3) Jelínek, Michal: Dokazování u trestných činů v dopravě. Rigorózní práce. Praha : PF UK, 2009

4) Medelská, V., Slamka, J.: Teória bezpečnosti v cestnej premávke. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 1999

- 5) Rábek, V.: Interakce lidského těla s interiérem vozidla. Žilina : Edis vydavatelstvo Žilinskej univerzity, 2009
- 6) Rábek, V.: Vybrané postupy analýzy dopravních nehod. . Žilina : Edis vydavatelstvo Žilinskej univerzity, 2009
- 7) Šachl, J.: Zvláštnosti stop na místech dopravních nehod. Soudní inženýrství, 2002, č. 6, s. 313-316
- 8) Šachl, J.: Dokumentace dopravních nehod. Odborná sdělení Kriminalistického ústavu, 2000, č. 2, s. 38-39
- 9) Vajda, L.: Teoretické problémy počáteční etapy objasňování silničních dopravních nehod. Praha : VŠ SNB, 1981
- 10) Wierciński, J.: Ekspertyza wypadku drogowego. In: Wójcikiewicz, J. (red.): Ekspertyza sądowa. Kraków : Zakamycze, 2002, s. 459-546

Seznam příloh

- 1) usnesení o zahájení trestního stíhání dle ustn. § 160 odst. 1 TŘ
- 2) znalecký posudek z oblasti dopravy, odvětví doprava městská a silniční se specializací posuzování příčin dopravních nehod
- 3) rozsudek Okresního soudu v Chrudimi

Přílohy